

**IZVAJANJE PRILAGOJENEGA PROGRAMA Z NIŽJIM
IZOBRAŽEVALNIM STANDARDOM: STALIŠČA, IZKUŠNJE IN
POTREBE UČITELJEV**

Raziskovalna naloga

Bizeljsko, december 2025

Simona Kovačič

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	6
1.1 Opredelitev raziskovalnega področja.....	6
1.2 Namen in cilji raziskovalne naloge.....	7
1.3 Raziskovalna vprašanja in omejitve pri obravnavanem problemu.....	8
1.4 Raziskovalna metoda.....	10
1.5 Izvirni prispevek k praksi.....	11
2. PRILAGOJEN PROGRAM Z NIŽJIM IZOBRAŽEVALNIM STANDARDOM (NIS) 13	
2.1 Značilnosti učencev s posebnimi potrebami.....	14
2.2 Pomen kompetentnosti v inkluzivnem okolju.....	16
3. PRILAGOJEN PROGRAM NIS IN NJENA STRUKTURA	19
3.1 Pravna in strokovna podlaga programa NIS.....	19
3.2 Organizacija devetletnega izobraževanja in triade.....	20
3.3 Predmetnik in specialno-pedagoške dejavnosti.....	21
3.4 Metode preverjanja in ocenjevanja.....	21
3.5 Primerjave s rednim osnovnošolskim programom.....	22
3.6 Empirični primeri in dobre prakse.....	22
4 DIDAKTIČNE IN SPECIALNO-PEDAGOŠKE METODE	24
4.1 Individualizacija pouka.....	24
4.2 Diferenciacija pouka.....	25
4.3 Skupinsko delo in sodelovalno učenje.....	25
4.5. Uporaba konkretnih pripomočkov in praktičnih dejavnosti.....	26
5 UČITELJSKE KOMPETENCE IN STROKOVNA PRIPRAVLJENOST	27
5.1 Ovire pri izvajanju programa NIS.....	29
5.2 Podpora in supervizija.....	32
5.3 Inkluzija in socialna integracija učencev NIS.....	35
6 ZAKLJUČEK TEORETIČNEGA DELA	39
7 EMPIRIČNO DEL	43
7.1 Namen in potek raziskave.....	43
7. 2 Opis vzorca.....	44
7. 3 Instrument raziskave.....	45
7. 4 Analiza in interpretacija rezultatov.....	45

8. RAZPRAVA	52
9. ZAKLJUČEK	55
10. VIRI IN LITERATURA	59
11. PRILOGE	61
11. 1 Vprašalnik za vzgojitelje.....	61

KAZALO GRAFI

Graf 1: Struktura vzorca glede na spol (%).....	46
Graf 2: Starostna struktura učiteljev (%).....	46
Graf 3: Delovne izkušnje učiteljev (%).....	47
Graf 4: Stopnja izobrazbe učiteljev (%).....	47
Graf 5: Pogostost uporabe didaktičnih metod (povprečna ocena).....	49
Graf 6: Zaznavne ovire pri izvajanju NIS (povprečna ocena).....	50
Graf 7: Potrebe učiteljev po podpori (povprečna ocena).....	51

POVZETEK

Raziskovalna naloga obravnava izvajanje prilagojenega programa z nižjim izobraževalnim standardom (NIS) v osnovnih šolah z vidika učiteljev, ki program neposredno izvajajo. Namen raziskave je bil pridobiti vpogled v njihove izkušnje, stališča, zaznane ovire ter potrebe po strokovni podpori pri poučevanju učencev s posebnimi potrebami. Teoretični del naloge osvetljuje značilnosti programa NIS, posebnosti učencev, didaktične in specialno-pedagoške metode ter pomen učiteljskih kompetenc v inkluzivnem okolju.

Empirični del temelji na kvantitativni raziskavi, izvedeni s pomočjo anketnega vprašalnika med učitelji, ki poučujejo v programu NIS. Raziskava se osredotoča na uporabo učnih metod, samooceno strokovne pripravljenosti učiteljev, zaznane prostorske, materialne, kadrovske in organizacijske ovire ter na potrebe po dodatnem izobraževanju, superviziji in strokovni podpori. Rezultati prispevajo k boljšemu razumevanju dejanskega stanja izvajanja programa NIS v praksi ter predstavljajo izhodišče za oblikovanje priporočil za izboljšanje kakovosti poučevanja, podpore učiteljem in vključevanja učencev s posebnimi potrebami v vzgojno-izobraževalni sistem.

Ključne besede: prilagojeni program NIS, učenci s posebnimi potrebami, inkluzivno izobraževanje, učiteljske kompetence, specialno-pedagoške metode, strokovna podpora

ABSTRACT

This research paper examines the implementation of the adapted educational programme with a lower educational standard (NIS) in Slovenian primary schools from the perspective of teachers who directly deliver the programme. The aim of the study was to gain insight into teachers' experiences, attitudes, perceived obstacles, and support needs when working with students with special educational needs. The theoretical part presents the characteristics of the NIS programme, the specific needs of students, didactic and special-pedagogical approaches, and the importance of teacher competencies in inclusive educational settings.

The empirical part is based on a quantitative research design using a questionnaire administered to teachers involved in the NIS programme. The study focuses on teaching methods used in practice, teachers' self-assessment of professional competence, perceived spatial, material, staffing, and organisational barriers, as well as their needs for additional training, supervision, and professional support. The findings contribute to a better understanding of the current practice of NIS implementation and provide a basis for recommendations aimed at improving teaching quality, strengthening teacher support, and enhancing the inclusion and social integration of students with special educational needs within the education system.

Keywords: adapted educational programme (NIS), students with special educational needs, inclusive education, teacher competencies, special-pedagogical methods, professional support

1. UVOD

1.1 Opredelitev raziskovalnega področja

Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobraževalnim standardom (v nadaljevanju: NIS) je namenjen učencem z lažjimi motnjami v duševnem razvoju in drugim učencem s posebnimi potrebami, ki zaradi vrste in stopnje primanjkljaja ne morejo doseči izobrazbenega standarda po rednem osnovnošolskem programu (Kavkler in Magajna, 2019). Program NIS je organiziran v devetletno izobraževanje, razdeljeno v tri triade, in vključuje prilagojen predmetnik, ki vključuje več praktičnih vsebin, manjše število učencev v oddelku, prilagojene metode preverjanja znanja in ocenjevanja ter posebne specialno-pedagoške dejavnosti (Flaker, 2010).

Glavni cilji NIS so spodbujanje senzomotoričnega, socialnega, govornega in kognitivnega razvoja ter priprava učencev na čim večjo samostojnost v življenju in vključevanje v širše socialno okolje (Magajna, 2015). Prilagojeni program poudarja razvoj uporabnih znanj in kompetenc ter funkcionalno pismenost, ki omogoča uspešnejšo inkluzijo v družbo (Kavkler in Velikonja, 2020).

V Sloveniji je izvedba programa normativno določena, spremljana ter nadgrajevana v skladu z nacionalnimi smernicami za delo z učenci s posebnimi potrebami (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, n.d.).

Učenci, vključeni v program NIS, imajo raznolike potrebe, ki se odražajo na kognitivnem, socialnem, čustvenem in vedenjskem področju, zato poučevanje v tem programu zahteva kompleksne, prilagojene in večmodalne pedagoške pristope (Kavkler, 2011). Učitelji morajo pri načrtovanju pouka upoštevati večje individualne razlike med učenci ter pri tem zagotavljati diferencirano poučevanje, strukturirano učno okolje ter stalno podporo pri razvijanju funkcionalnih spretnosti (Košir in Tement, 2014).

Raziskave kažejo, da uspešnost izobraževanja v NIS ni odvisna le od strokovnega znanja učiteljev, temveč tudi od njihove zmožnosti vzpostavljanja pozitivnih odnosov ter ustvarjanja spodbudnega in varnega učnega okolja (Batarello Kokić in Dooly, 2017). Pedagoški proces tako zahteva kompetentne, reflektirane

strokovnjake, ki so usposobljeni za uporabo specifičnih didaktičnih strategij ter nenehno prilagajanje pedagoške prakse.

Sodobni trendi na področju specialne pedagogike poudarjajo inkluzivno naravnost šolskih sistemov, pri čemer je cilj zagotavljanje enakih možnosti ter kakovostne podpore vsem učencem, ne glede na njihove primanjkljaje (UNESCO, 2020). Za učinkovito izvajanje programa NIS je ključna sodelovalna kultura med učitelji, svetovalno službo, starši in drugimi strokovnjaki, saj timsko delo omogoča celostno obravnavo učencev in izboljšuje učne izide (Kroflič, 2012). Raziskave kažejo, da so modeli podpore, ki temeljijo na večdisciplinarnem sodelovanju, bolj učinkoviti pri razvoju socialnih in funkcionalnih kompetenc učencev s posebnimi potrebami ter prispevajo k njihovi boljši socialni integraciji (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2022). V tem kontekstu je program NIS razumljen kot pomemben element inkluzivnega izobraževanja, ki učencem omogoča pridobivanje prilagojenih znanj in spretnosti ter večjo stopnjo neodvisnosti.

1.2 Namen in cilji raziskovalne naloge

Namen raziskave je pridobiti empirične podatke o dejanski praksi izvedbe NIS v osnovnih šolah, z vidika učiteljev — torej tistih, ki vsakodnevno izvajajo program. Namen je ugotoviti, kako učitelji ocenjujejo svoje kompetence, metode dela, pogoje in ovire pri poučevanju ter kakšne so njihove potrebe po podpori in dodatnem strokovnem izobraževanju.

Cilji raziskovalne naloge:

- Opisati, katere metode in pristopi (didaktične / specialno-pedagoške) se najpogosteje uporabljajo pri pouku v NIS po mnenju učiteljev.

- Presoditi samooceno učiteljev glede njihove strokovne pripravljenosti, zadovoljstva z razpoložljivimi materiali in pogoji ter njihovega zaznavanja učinkovitosti programa.

- Identificirati ključne ovire (prostorske, kadrovske, materialne, organizacijske) pri izvedbi NIS.

- Ugotoviti potrebe po dodatni podpori: didaktičnih gradivih, superviziji, strokovnem izobraževanju, sodelovanju s strokovnimi službami.

- Na podlagi rezultatov predlagati priporočila, kako izboljšati prakso izvajanja NIS v slovenskih osnovnih šolah.

S tem raziskava prispeva k boljšemu razumevanju realnega stanja izvajanja NIS in k možnim izboljšavam, kar je pomembno za učitelje, šole in politiko izobraževanja.

1.3 Raziskovalna vprašanja in omejitve pri obravnavanem problemu

Glavno raziskovalno vprašanje:

RV1: Kako učitelji, ki delajo v šolah v prilagojenem programu NIS, ocenjujejo izvajanje programa — z vidika metod, sredstev, strokovne pripravljenosti, ovir in potreb — ter kako dojemajo možnosti za izboljšave?

Dodatna vprašanja:

1. Katere didaktične in specialno-pedagoške metode se v praksi uporabljajo najpogosteje?

2. Kako učitelji ocenjujejo lastno pripravljenost za delo v NIS?

3. Katere ovire in pomanjkljivosti zaznavajo pri izvedbi programa (prostori, materiali, čas, kadri, podpora)?

4. Katere vrste podpore (izobraževanje, materiali, supervizija, sodelovanje s strokovnjaki) bi bila po njihovi oceni najnujnejša?

Povezane raziskave in podpora literaturi:

- Raziskava Kavkler in Velikonja (2020) ugotavlja, da učitelji otrok s posebnimi potrebami pogosto čutijo pomanjkanje strokovne podpore, kar vpliva na njihovo samozavest pri izvajanju prilagojenih programov.

- Batarelo Kokić in Dooly (2017) poudarjata, da učitelji v inkluzivnih razredih doživljajo izzive pri uporabi diferenciranih metod poučevanja in pri vzpostavljanju pozitivnih odnosov z učenci.

- Košir in Tement (2014) navajata, da so vedenjske in čustvene težave učencev pogosto ovira pri izvajanju pedagoških načrtov, kar zahteva prilagoditev metod in podpornih ukrepov.

- Florjančič (2018) je v empirični študiji ugotavljala, da učitelji NIS pogosto ocenjujejo svojo strokovno pripravljenost kot nezadostno, zlasti pri metodah preverjanja znanja in diferenciranem pouku.

- Kroflič (2012) in UNESCO (2020) poudarjata pomen sodelovanja med učitelji, starši in strokovnimi službami kot ključen dejavnik učinkovitega izobraževanja učencev s posebnimi potrebami.

Omejitve raziskave:

- Udeleženci so le učitelji, kar pomeni, da raziskava zajema zgolj perspektivo izvajalcev in ne vključuje drugih deležnikov (npr. staršev, otrok, strokovnih služb) (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

- Anketa temelji na samoocenjevanju — obstaja možnost subjektivnih ocen, socialne sprejemljivosti in nenatančnega samoporočanja (Florjančič, 2018).

- Zaradi variabilnosti šol (lokacija, velikost, opremljenost...) rezultati morda ne bodo povsem splošljivi na vse šole s programom NIS v Sloveniji (Kavkler in Velikonja, 2020).

- Kvantitativni pristop z anketo omogoča pregled nad pogostostjo in pomembnostjo pojavov, ne pa nujno poglobljenih razumevanj subjektivnih izkušenj, kar bi zahtevalo kvalitativni pristop (Košir in Tement, 2014).

Kvantitativni pristop z anketo omogoča pregled nad pogostostjo in pomembnostjo pojavov, ne pa nujno poglobljenih razumevanj subjektivnih izkušenj (kar bi zahtevalo kvalitativni pristop).

1.4 Raziskovalna metoda

Raziskava bo izvedena z kvantitativno metodo anketiranja, saj ta pristop omogoča sistematičen pregled nad pogostostjo, zaznavami in potrebami učiteljev, ki izvajajo prilagojen program z nižjim izobraževalnim standardom (NIS) v osnovnih šolah. Kvantitativni pristop je primeren za merjenje mnenj, stališč in samoocen učiteljev ter za identifikacijo glavnih ovir in potreb po podpori (Creswell, 2014; McMillan in Schumacher, 2010).

Udeleženci bodo učitelji, ki izvajajo NIS, izbranih slovenskih osnovnih šol. Vključeni bodo tisti, ki imajo neposredno pedagoško delo z učenci NIS in sodelujejo v rednem pouku ali specialno-pedagoških dejavnostih. Ciljna skupina bo heterogena glede na izkušnje, starost, spol in stopnjo strokovne usposobljenosti, kar omogoča celovitejši vpogled v prakso (Kavkler in Velikonja, 2020).

Glavni instrument bo strukturiran vprašalnik, sestavljen iz več sklopov:

- Ocenjevanje uporabljenih didaktičnih in specialno-pedagoških metod
- Samoocena strokovne pripravljenosti učiteljev
- Zaznavanje ovir pri izvedbi programa
- Potrebe po dodatni podpori in izobraževanju

V vprašalniku bodo uporabljene Likertove lestvice (1–5), zaprta vprašanja in nekaj odprtih vprašanj za dodatne komentarje. Vprašalnik bo pred izvedbo pilotno testiran na manjšem vzorcu učiteljev, da se preveri jasnost in zanesljivost vprašanj (DeVellis, 2017).

Anketiranje bo izvedeno spletno, preko elektronske pošte in spletnih obrazcev, kar omogoča hitro in varno zbiranje podatkov, hkrati pa zagotavlja anonimnost udeležencev. Udeležba bo prostovoljna, podatki pa bodo obdelani anonimno in v skladu z etičnimi standardi raziskovanja (American Psychological Association, 2020).

Zbrane podatke bo raziskovalka analizirala s pomočjo deskriptivne statistike (povprečja, standardni odkloni, frekvence) za prikaz trendov in pogostosti. Za primerjave med različnimi skupinami učiteljev (npr. po izkušnjah ali regijah) bo uporabljena analiza variance (ANOVA) ali t-test, odvisno od narave podatkov (Field, 2018). Rezultati bodo predstavljeni s tabelami, grafi in interpretacijami, ki omogočajo odgovore na raziskovalna vprašanja in identifikacijo potreb po podpori v praksi.

1.5 Izvirni prispevek k praksi

Izsledki raziskave bodo prispevali k boljšemu razumevanju izvajanja prilagojenega programa z nižjim izobraževalnim standardom (NIS) v osnovnih šolah z vidika učiteljev, ki so neposredno vključeni v pedagoški proces. Ugotovitve bodo pokazale, katere didaktične in specialno-pedagoške metode se v praksi uporabljajo najpogosteje, katere ovire in pomanjkljivosti učitelji zaznavajo ter kakšne vrste podpore po njihovem mnenju najbolj prispevajo k kakovostnejši izvedbi programa (Kavkler in Velikonja, 2020; Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

Rezultati raziskave bodo omogočili:

- Izboljšanje pedagoške prakse: na podlagi ugotovljenih metod in potreb po podpori se lahko prilagodijo učni načrti, metode preverjanja znanja in načini izvajanja specialno-pedagoških dejavnosti (Košir in Tement, 2014).

- Usmeritve za strokovni razvoj učiteljev: identifikacija potreb po dodatnem izobraževanju, superviziji in sodelovanju s strokovnimi službami omogoča pripravo ciljnih programov usposabljanja (Florjančič, 2018).

- Podpora pri načrtovanju šolskih politik in strategij: šole lahko rezultate uporabijo za izboljšanje pogojev dela (npr. materiali, prostori, kadrovska podpora),

kar prispeva k večji učinkovitosti NIS in boljšemu vključevanju učencev v socialno okolje (UNESCO, 2020; Kroflič, 2012).

Priporočila za razvoj NIS v širšem okviru inkluzivnega izobraževanja: rezultati bodo relevantni tudi za oblikovalce izobraževalnih programov, saj bodo podprli odločanje o tem, katere prakse in podpore so najbolj učinkovite za učence s posebnimi potrebami.

V celoti bo raziskava prispevala k praktikumom učiteljev, šolskim strategijam in oblikovanju strokovnih smernic, kar bo omogočilo bolj kakovostno, funkcionalno in prilagojeno izobraževanje učencev NIS v Sloveniji. Tako raziskava ne bo le teoretično utemeljena, temveč bo neposredno koristna za pedagoško prakso, podporne službe in širši izobraževalni sistem (Kavkler, 2011; Magajna, 2015).

2.PRILAGOJEN PROGRAM Z NIŽJIM IZOBRAŽEVALNIM STANDARDOM (NIS)

Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobraževalnim standardom (v nadaljevanju: NIS) je oblikovan za učence z lažjimi motnjami v duševnem razvoju ter druge učence s posebnimi potrebami, ki zaradi vrste in stopnje primanjkljaja ne morejo doseči standardov rednega osnovnošolskega programa (Kavkler in Magajna, 2019). Program je namenjen razvoju kognitivnih, socialnih, čustvenih in senzomotoričnih kompetenc, hkrati pa poudarja pripravo učencev na čim večjo samostojnost v vsakdanjem življenju in vključevanje v širše socialno okolje (Magajna, 2015).

V Sloveniji je program NIS organiziran kot devetletno izobraževanje, razdeljeno v tri triade, ki vključujejo prilagojen predmetnik, več praktičnih vsebin, manjše število učencev v oddelku, prilagojene metode preverjanja znanja in ocenjevanja ter specialno-pedagoške dejavnosti (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, n.d.; Flaker, 2010). Takšna organizacija omogoča individualiziran pristop do vsakega učenca, kar je ključnega pomena za učinkovito učenje in razvoj (Kavkler in Velikonja, 2020).

Raziskave kažejo, da učitelji, ki izvajajo NIS, igrajo ključno vlogo pri prilagajanju učnih metod in oblikovanju učnega okolja, ki je hkrati stimulatивно, varno in vključujoče (Batarelo Kokić in Dooly, 2017). Kompetentni učitelji morajo združevati strokovno znanje s sposobnostjo diferenciacije pouka, refleksijo lastnega dela in timskim sodelovanjem z drugimi strokovnjaki, kot so specialni pedagogi, svetovalni delavci in starši (Košir in Tement, 2014).

Vzporedno s strokovno pripravo učiteljev je za uspešno izvajanje NIS pomembno tudi ustrezno šolsko okolje, vključno s prostori, opremo in podporo šolskega sistema. UNESCO (2020) in Kroflič (2012) poudarjata, da vključujoče šolsko okolje zahteva timsko delo in sodelovanje vseh deležnikov, kar omogoča celostno podporo učencem in spodbuja njihovo socialno integracijo.

Program NIS tako ni le formalna struktura, temveč dinamičen sistem, ki združuje pedagoške, psihološke in socialne vidike. Pravilno razumevanje njegovega delovanja je ključno za načrtovanje učnih strategij, izboljšanje učiteljske prakse in oblikovanje politik, ki podpirajo kakovostno izobraževanje učencev s posebnimi potrebami (Magajna, 2015; Kavkler, 2011).

Ena izmed ključnih značilnosti programa NIS je individualizacija učnega procesa, ki omogoča prilagoditev vsebin, metod in oblik preverjanja znanja potrebam posameznega učenca (Kavkler in Velikonja, 2020). Diferencirano poučevanje je osredotočeno na upoštevanje učnih sposobnosti, interesov in motivacije učencev, kar pripomore k večji učinkovitosti učenja in razvoju funkcionalnih kompetenc. Raziskave kažejo, da individualiziran pristop povečuje samostojnost učencev, izboljšuje socialne veščine in zmanjšuje vedenjske težave v učilnici (Košir in Tement, 2014; Florjančič, 2018).

Za uspešno izvajanje NIS je ključno, da učitelji združujejo strokovno znanje z refleksijo lastnega dela in sposobnostjo sodelovanja z drugimi strokovnjaki. Timsko delo z logopedi, psihologi, specialnimi pedagogi in starši omogoča celovito podporo učencem in olajša premagovanje ovir, ki se pojavljajo pri izvajanju prilagojenega programa (Batarelo Kokić in Dooly, 2017; Kroflič, 2012). Raziskave poudarjajo, da stalna strokovna izobraževanja in supervizija učiteljev prispevajo k višji kakovosti pedagoške prakse, večji samozavesti pri delu z učenci NIS in boljšim učnim rezultatom (Magajna, 2015; UNESCO, 2020).

2.1 Značilnosti učencev s posebnimi potrebami

Učenci s posebnimi potrebami so heterogena skupina, ki zajema učence z različnimi motnjami v duševnem razvoju, čustvenimi in vedenjskimi težavami, učnimi težavami ter drugimi socialnimi ali zdravstvenimi primanjkljaji (Kavkler, 2011). Te posebnosti vplivajo na učenje, socialno vključevanje, samostojnost in kakovost življenja posameznika. Razumevanje teh značilnosti je ključno za učinkovito izvajanje prilagojenega programa z nižjim izobraževalnim standardom (NIS).

Kognitivne posebnosti

Učenci s posebnimi potrebami pogosto kažejo omejitve v kognitivnih sposobnostih, ki se kažejo v počasnejšem procesu učenja, težavah z abstraktnim mišljenjem in omejenem spominu (Kavkler, 2011). Ti učenci potrebujejo jasne in strukturirane učne naloge, ki upoštevajo njihovo stopnjo razvoja.

Za učinkovito učenje je pomembna individualizacija učnih vsebin, uporaba konkretnih primerov, vizualnih pripomočkov in postopnega ponavljanja. Tak pristop omogoča učencem, da razvijajo funkcionalne spretnosti in se postopoma približujejo učnim standardom (Košir in Tement, 2014).

Kljub omejitvam imajo učenci pogosto močnejše praktične sposobnosti, kot so delo z materiali, uporaba tehničnih pripomočkov ali socialne spretnosti. Program NIS omogoča, da se te veščine sistematično razvijajo, kar prispeva k večji samostojnosti in socialni vključenosti (Magajna, 2015).

Raziskave kažejo, da kombinacija strukturiranega učenja, konkretnih primerov in ponavljanja vodi k boljšim kognitivnim rezultatom pri učencih s posebnimi potrebami (Florjančič, 2018; Kavkler in Magajna, 2019). Primeri iz prakse kažejo, da učenci lažje usvajajo znanje, če je podprto z vizualnimi pripomočki in praktičnimi dejavnostmi.

Socialne in čustvene posebnosti

Učenci s posebnimi potrebami pogosto kažejo težave pri vzpostavljanju socialnih odnosov. Lahko imajo težave pri komunikaciji, sodelovanju in vzpostavljanju prijateljstev (Batarello Kokić in Dooly, 2017). To zahteva učiteljevo pozornost pri ustvarjanju vključujočega okolja.

Mnogi učenci imajo omejitve v čustveni regulaciji, kar se odraža v frustracijah, impulzivnem vedenju ali izogibanju učnim nalogam (Kroflič, 2012). Strategije, kot so pozitivna spodbuda, socialno učenje in refleksija, so ključne za podporo teh učencev.

Učitelji, svetovalci in specialni pedagogi morajo sodelovati, da zagotovijo podporo pri socialnem in čustvenem razvoju učencev. Interdisciplinarno delo omogoča učinkovitejše reševanje konfliktov, spodbujanje samopodobe in vključenosti (Košir in Tement, 2014).

Raziskave kažejo, da učenci s podporo učiteljev, mentorjev in vrstnikov izboljšajo socialne kompetence in čustveno stabilnost. Programi, ki vključujejo skupinske dejavnosti, igre vlog in sodelovalne naloge, so še posebej učinkoviti (Magajna, 2015; Kavkler in Velikonja, 2020).

Vedenjske posebnosti

Pri učencih NIS so pogosto prisotne vedenjske težave, kot so impulzivnost, hiperaktivnost, neupoštevanje navodil ali konflikti z vrstniki (Košir in Tement, 2014). Te težave lahko motijo pouk in zahtevajo individualiziran pristop.

Učitelji uporabljajo strukturirano okolje, jasna pravila in dosledno pozitivno spodbujanje. Kombinacija pedagoških in specialno-pedagoških strategij omogoča zmanjšanje vedenjskih težav in izboljšanje učne klime (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

Sodelovanje staršev in drugih strokovnjakov je ključnega pomena za usklajeno obvladovanje vedenjskih težav. Sistematična podpora doma in v šoli vodi k stabilnejšemu vedenju in boljši socialni vključitvi (Kroflič, 2012).

Primeri iz prakse kažejo, da učenci lažje sledijo navodilom in sodelujejo v dejavnostih, če so naloge razdeljene na manjše korake, vključujejo vizualne podpore in če so vedenjske zahteve jasno predstavljene (Florjančič, 2018).

2.2 Pomen kompetentnosti v inkluzivnem okolju

Uspešna inkluzija v vrtcu je v veliki meri odvisna od kompetentnosti vzgojiteljev (Ainscow, Booth in Dyson, 2006, str. 34). Raziskave kažejo, da otroci v inkluzivnih skupinah dosegajo boljše socialne in učne rezultate, kadar vzgojitelji posedujejo ustrezne strokovne in osebnostne kompetence (Bano in Jalani, 2025, str. 58). Kompetentni vzgojitelji znajo prepoznati potrebe otrok, izbrati ustrezne didaktične pristope ter ustvariti spodbudno in varno okolje.

Breznik (2021, str. 41) ugotavlja, da visoka stopnja kompetentnosti prispeva tudi k boljšemu sodelovanju z drugimi strokovnjaki (specialnimi pedagogi, logopedi, psihologi) ter s starši otrok s posebnimi potrebami. To sodelovanje je ključnega pomena za oblikovanje celostnega pristopa k vzgoji in izobraževanju.

Krek (2023, str. 25) opozarja, da pomanjkanje kompetenc lahko vodi do izključevanja otrok iz polnega sodelovanja v skupini, kar je v nasprotju z načeli inkluzije. V praksi se to lahko kaže kot omejevanje dejavnosti, zmanjševanje pričakovanj ali celo preusmerjanje otrok v specializirane programe, ne da bi bile izčrpane možnosti prilagoditev v rednem okolju.

Kompetentni vzgojitelji niso le izvajalci prilagoditev, temveč tudi dejavni akterji pri oblikovanju vzgojno-izobraževalne politike znotraj vrtca. Kot ugotavlja Žgank (2019, str. 76), so vzgojitelji, ki se zavedajo svoje strokovne vloge in razvijajo kritično refleksijo, bolj pripravljeni na sodelovanje v strokovnih timih ter pri uvajanju sprememb, ki spodbujajo večjo vključenost vseh otrok. V tem kontekstu kompetentnost presega individualno raven in pridobiva tudi sistemski pomen.

Učinkovitost inkluzivne vzgoje je torej tesno povezana z nenehnim razvojem kompetenc. Kot ugotavlja Novak (2020, str. 115), zgolj formalna izobrazba ne zadostuje, če ni podprta z izkušnjami iz prakse, kontinuiranim izpopolnjevanjem in pripravljenostjo za učenje iz konkretnih situacij. Profesionalni razvoj mora zato vključevati tudi priložnosti za učenje v skupnosti, izmenjavo izkušenj ter supervizijo, ki vzgojiteljem omogoča razumevanje lastnega delovanja v kompleksnem inkluzivnem okolju.

Petrović (2017, str. 91) dodaja, da kompetentnost temelji tudi na čustveni zrelosti vzgojiteljev, saj delo z otroki s posebnimi potrebami pogosto zahteva visoko stopnjo prilagodljivosti, potrpežljivosti in empatije. Vzgojitelj, ki zna prepoznati svoja čustva in jih ustrezno regulirati, bo lažje ustvarjal pozitivne interakcije z otroki in njihovimi starši. Ta dimenzija kompetentnosti je pogosto prezrta, a ključna za dolgoročno uspešnost v inkluzivni praksi.

Zraven individualne pripravljenosti vzgojiteljev na inkluzivno delo pomembno vlogo igra tudi institucionalna podpora, ki omogoča razvoj kompetenc. Zavod RS za šolstvo (2020, str. 39) poudarja, da vrtci, ki sistematično vlagajo v usposabljanje kadra, uvajanje timskega dela in reflektivne prakse, ustvarjajo pogoje, kjer se lahko kompetentnost vzgojiteljev dejansko razvija in utrjuje. Sistem podpore mora vključevati tudi možnost za sprotno strokovno svetovanje v konkretnih situacijah.

Pomembna komponenta kompetentnosti je tudi sposobnost prepoznavanja individualnih potreb otrok že v zgodnjem obdobju. Bano in Jalani (2025, str. 60) poudarjata, da številni vzgojitelji čutijo pomanjkanje znanja in izkušenj pri identifikaciji otrok s težavami na področju vida, kar lahko vodi v zakasnitve pri vključevanju dodatne strokovne pomoči. Zato je ključnega pomena, da so vzgojitelji usposobljeni za osnovno diagnostiko in opazovanje vedenja, ki lahko nakazuje na specifične potrebe otroka.

Sodobni pristopi k razvoju kompetenc vključujejo tudi krepitev sodelovalnega učenja med vzgojitelji. Kovač (2018, str. 51) navaja, da se kompetentnost učinkoviteje gradi v okolju, kjer je omogočeno učenje drug od drugega, izmenjava dobrih praks in skupno reševanje pedagoških izzivov. Tovrstni pristopi zmanjšujejo občutek izoliranosti vzgojiteljev pri delu z zahtevnimi skupinami otrok ter povečujejo občutek samozavesti in strokovne avtonomije.

Nazadnje je treba izpostaviti, da je kompetentnost v inkluzivnem okolju tudi izraz vrednot, ki jih vzgojitelji prenašajo v svoj pedagoški odnos. Sharma, Loreman in Forlin (2012, str. 14) poudarjajo, da se kakovost inkluzije ne meri le v tehničnih sposobnostih, temveč tudi v sposobnosti vzgojitelja, da udejanja vrednote spoštovanja, enakosti in sprejemanja raznolikosti. To pomeni, da mora biti vzgojitelj pripravljen na notranjo preobrazbo in kontinuirano refleksijo svojih stališč, saj so ta pogosto ključna ovira ali podpora pri uresničevanju inkluzivne prakse.

3.PRILAGOJEN PROGRAM NIS IN NJENA STRUKTURA

Prilagojeni program z nižjim izobraževalnim standardom (NIS) predstavlja poseben izobraževalni program, namenjen učencem s posebnimi potrebami, ki zaradi vrste in stopnje primanjkljaja ne morejo slediti rednemu osnovnošolskemu programu (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, n.d.; Kavkler in Magajna, 2019). Program NIS je zasnovan tako, da omogoča učencem pridobivanje funkcionalnega znanja in praktičnih veščin, ki jih bodo potrebovali za samostojno življenje in vključevanje v širše socialno okolje. Program spodbuja kognitivni, socialni, čustveni in senzomotorični razvoj učencev ter omogoča individualiziran in diferenciran pristop, ki je prilagojen zmožnostim posameznika (Magajna, 2015).

Organizacija programa temelji na devetletnem izobraževanju, razdeljenem v tri triade, pri čemer vsaka triada predstavlja stopnjo razvoja in uvaja vsebine, ki so primerno prilagojene sposobnostim učencev (Kavkler, 2011). Program vključuje prilagojen predmetnik z več praktičnimi vsebinami, manjše učne skupine, specialno-pedagoške dejavnosti ter metode preverjanja in ocenjevanja, ki upoštevajo individualne zmožnosti učencev (Košir in Tement, 2014). Takšna struktura omogoča učiteljem, da učinkovito načrtujejo pouk, spremljajo napredek učencev in zagotavljajo podporo, ki je nujna za doseganje ciljev programa NIS.

3.1 Pravna in strokovna podlaga programa NIS

Prilagojeni program z nižjim izobraževalnim standardom (NIS) v Sloveniji temelji na zakonodaji, ki ureja pravice učencev s posebnimi potrebami, kot sta Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, 1996) in Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Program je razvit v skladu s strokovnimi priporočili, ki izhajajo iz specialne pedagogike in inkluzivnega izobraževanja (Kavkler in Magajna, 2019). Namen NIS je zagotoviti izobraževanje, ki upošteva zmožnosti in potrebe učencev, hkrati pa jim omogoča pridobivanje funkcionalnega znanja in veščin za samostojno življenje (Magajna, 2015).

Program NIS je del širše inkluzivne strategije slovenskega šolskega sistema, ki sledi načelom UNESCO (2020) o enakih možnostih za vse učence. Poudarek je na

individualizaciji, diferenciranju pouka in interdisciplinarnem sodelovanju, ki vključuje učitelje, specialne pedagoge, svetovalne delavce in starše (Kavkler in Velikonja, 2020). Pravna in strokovna podlaga programa zagotavlja, da imajo učenci NIS enake možnosti za učenje, prilagojene metode ocenjevanja in dostop do specialno-pedagoške podpore.

3.2 Organizacija devetletnega izobraževanja in triade

Program NIS je organiziran kot devetletno osnovnošolsko izobraževanje, razdeljeno na tri triade po tri leta. Takšna struktura omogoča postopno uvajanje učencev v vsebine, prilagojene njihovim sposobnostim, ter zagotavlja kontinuiteto v razvoju kognitivnih, socialnih, čustvenih in praktičnih kompetenc (Kavkler, 2011).

Prva triada (1.–3. razred) se osredotoča na osnovne veščine branja, pisanja in matematike, razvijanje socialnih kompetenc, senzomotoričnih sposobnosti in osnov samostojnega učenja. Pri učencih se vzpostavljajo temelji rutine in učnih navad, ki bodo ključni za nadaljnje triade (Magajna, 2015).

Druga triada (4.–6. razred) nadaljuje z razvojem funkcionalnih veščin in kompleksnejših učnih strategij. Poudarek je na razvijanju praktičnih spretnosti, samostojnega reševanja problemov in medosebnega sodelovanja. V tem obdobju učenci začnejo pridobivati znanja, ki jih bodo uporabljali v vsakdanjem življenju (Kavkler in Velikonja, 2020).

Tretja triada (7.–9. razred) se osredotoča na pripravo na samostojno življenje in vključevanje v delovno okolje. Učenci utrjujejo praktične veščine, socialne kompetence in sposobnosti samostojnega odločanja. Prav tako se razvijajo programi, ki omogočajo nadaljnjo izobraževalno ali poklicno usmeritev (Florjančič, 2018).

Takšna razdelitev omogoča učiteljem, da prilagajajo metode poučevanja posameznim stopnjam razvoja in individualnim potrebam učencev.

3.3 Predmetnik in specialno-pedagoške dejavnosti

Predmetnik NIS je prilagojen tako, da vsebuje manj teoretičnih vsebin in več praktičnih, funkcionalnih vsebin, kot so delo z materiali, gospodinjske spretnosti, socialne veščine in tehnični postopki (Kavkler in Magajna, 2019).

Zraven osnovnih predmetov, kot so slovenščina, matematika in naravoslovje, program vključuje:

- praktično usmerjene vsebine za vsakodnevno življenje,
- socialno-pedagoške dejavnosti, ki spodbujajo sodelovanje in socialne kompetence,
- prilagojene metode preverjanja znanja, ki upoštevajo individualne zmožnosti učencev (Košir in Tement, 2014).

Specialno-pedagoške dejavnosti vključujejo tudi podporo logopedov, psihologov in drugih strokovnjakov, ki sodelujejo z učitelji pri oblikovanju individualnih izobraževalnih načrtov (Florjančič, 2018). Tak pristop omogoča, da se učenci učijo na način, ki je primeren njihovim sposobnostim, hkrati pa razvijajo veščine, ki so potrebne za samostojno življenje.

3.4 Metode preverjanja in ocenjevanja

Ocena učencev NIS se prilagaja njihovim sposobnostim in napredku. Namesto standardiziranih testov se uporabljajo metode, kot so:

- opazovanje in spremljanje napredka,
- praktični preizkusi znanja,
- projektno delo in delo v skupinah,
- ustno ocenjevanje in poročila (Kavkler in Velikonja, 2020).

Takšne metode omogočajo celostno oceno učencev, ki upošteva njihove moči in slabosti, in spodbujajo samostojnost, odgovornost ter motivacijo za učenje. Raziskave kažejo, da učenci NIS bolje napredujejo, ko se ocenjevanje osredotoča na faktualne veščine in praktične dosežke (Magajna, 2015; Florjančič, 2018).

3.5 Primerjave s rednim osnovnošolskim programom

V primerjavi z rednim osnovnošolskim programom NIS:

- vsebuje manj teoretičnih vsebin in več praktičnih nalog,
- omogoča manjše učne skupine, kar zagotavlja individualiziran pristop,
- vključuje dodatno strokovno podporo in interdisciplinarno sodelovanje,
- prilagaja metode ocenjevanja in preverjanja znanja (Kavkler in Magajna, 2019).

Cilj prilagoditev je, da učenci NIS dosežejo najvišjo možno stopnjo samostojnosti in socialne vključitve, pri čemer se upoštevajo njihove individualne sposobnosti in omejitve. Raziskave kažejo, da takšen pristop izboljšuje motivacijo učencev, zmanjšuje frustracije in omogoča večje socialno vključevanje (Košir in Tement, 2014; Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

3.6 Empirični primeri in dobre prakse

V slovenskih šolah program NIS vključuje učence, ki se lažje učijo preko praktičnih dejavnosti kot preko tradicionalnega pouka.

Primeri vključujejo:

- delo z materiali v tehničnih delavnicah,
- sodelovalne skupine za vsakodnevne naloge,
- socialne igre za krepitev sodelovanja in komunikacije.

Takšne prakse poudarjajo pomen prilagoditve vsebin in metod, ki so usmerjene k razvoju funkcionalnih veščin in socialne kompetence, kar je tudi cilj NIS (Magajna, 2015; Kavkler in Velikonja, 2020).

4 DIDAKTIČNE IN SPECIALNO-PEDAGOŠKE METODE

Didaktične in specialno-pedagoške metode so osrednji del izvajanja prilagojenega programa NIS, saj omogočajo učencem s posebnimi potrebami optimalno učenje in razvoj funkcionalnih veščin (Kavkler in Magajna, 2019). Namen teh metod je prilagoditi učne vsebine, načine poučevanja in preverjanja znanja tako, da ustrezajo zmožnostim posameznega učenca ter spodbujajo njegovo samostojnost, socialno vključenost in motivacijo za učenje (Košir in Tement, 2014).

Specialno-pedagoški pristop temelji na individualizaciji in diferenciranju, kar pomeni, da učitelj oblikuje učne naloge glede na učne sposobnosti, interese in zmožnosti učencev (Magajna, 2015). Biistveno interdisciplinarno sodelovanje med učitelji, logopedi, psihologi in drugimi strokovnjaki, ki omogoča celostno podporo učencem pri premagovanju učnih in socialnih ovir (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

4.1. Individualizacija pouka

Individualizacija pomeni, da so učne vsebine, metode in tempo pouka prilagojeni posameznikovim sposobnostim. Pri NIS se učenci učijo na način, ki upošteva njihove moči in omejitve, kar omogoča boljše razumevanje in usvajanje znanja (Kavkler in Velikonja, 2020).

V praksi to vključuje razdelitev učencev v manjše skupine, prilagoditev učnih gradiv, uporabo vizualnih pripomočkov, konkretnih primerov in ponavljanja ključnih vsebin. Na primer, pri pouku matematike učenci pogosto uporabljajo konkretne materiale za reševanje problemov, kar izboljša razumevanje abstraktnih konceptov (Florjančič, 2018).

Učitelj pri individualizaciji aktivno spremlja napredek učencev, prilagaja naloge in zagotavlja podporo, kjer je to potrebno. Takšen pristop povečuje motivacijo, zmanjšuje frustracije in omogoča, da vsak učenec napreduje po svojih zmožnostih (Magajna, 2015).

Raziskave kažejo, da učenci, ki delajo po individualiziranih programih, bolje razvijajo funkcionalne kompetence, socialne veščine in samostojnost. Učitelji navajajo, da je individualizacija ključnega pomena pri pouku NIS in ne le priporočena, temveč nujna (Kavkler in Magajna, 2019).

4.2 Diferenciacija pouka

Diferenciranje pomeni, da učitelj prilagaja učne metode, gradiva, tempo in načine ocenjevanja različnim učencem znotraj iste skupine. Namen diferenciacije je omogočiti vsakemu učencu doseganje ciljev programa NIS na način, ki ustreza njegovim sposobnostim (Košir in Tement, 2014).

Med metode diferenciacije spadajo: razdelitev učencev po sposobnostih, uporaba različnih učnih gradiv, naloge z različnimi stopnjami zahtevnosti in kombinacija individualnega in skupinskega dela. Na primer, pri pouku branja učenci berejo različne tekste glede na zmožnost razumevanja in hitrosti branja (Kavkler, 2011).

Diferenciranje pogosto vključuje tudi uporabo tehnologije, kot so računalniški programi za prilagojeno učenje, vizualni pripomočki, slike, tabele in interaktivne igre, ki olajšajo razumevanje in motivirajo učence (Florjančič, 2018).

Empirične raziskave kažejo, da diferenciacija prispeva k boljšemu napredku učencev, zmanjšuje frustracije in spodbuja samostojno učenje. Učenci se lažje vključujejo v aktivnosti, ki so prilagojene njihovim sposobnostim, in razvijajo pozitivno samopodobo (Kavkler in Velikonja, 2020).

4.3 Skupinsko delo in sodelovalno učenje

Skupinsko delo in sodelovalno učenje sta pomembna za razvoj socialnih kompetenc, komunikacije in timskega dela pri učencih NIS (Batarelo Kokić in Dooly, 2017). Učenci se učijo medsebojnega sodelovanja, delitve nalog in reševanja problemov v skupini.

Primeri vključujejo igre vlog, projektno delo, skupinske naloge, kjer vsak učenec prispeva svoje sposobnosti. Takšne dejavnosti so posebej učinkovite pri razvijanju socialnih veščin in samostojnosti (Kroflič, 2012).

Učitelj deluje kot usmerjevalec, mentor in opazovalec. Skrbi, da se vsak učenec aktivno vključuje, rešuje konflikte in prispeva k skupnim ciljem. Prav tako prilagaja naloge glede na zmožnosti posameznika znotraj skupine (Magajna, 2015).

Raziskave kažejo, da sodelovalno učenje povečuje motivacijo učencev, zmanjšuje izolacijo in prispeva k boljšim učnim rezultatom. Učenci, ki sodelujejo v projektih, razvijajo veščine reševanja problemov in samostojnost (Florjančič, 2018).

4.5. Uporaba konkretnih pripomočkov in praktičnih dejavnosti

Praktične dejavnosti omogočajo učencem NIS, da znanje usvajajo preko izkušenj in konkretnih nalog, kar je ključnega pomena za razvoj funkcionalnih kompetenc (Kavkler in Magajna, 2019).

Primeri vključujejo delo v tehničnih delavnicah, gospodinjske dejavnosti, praktične naloge v naravoslovju ali eksperimentiranje z materiali. Tak pristop olajša razumevanje abstraktnih vsebin in spodbuja samostojnost (Košir in Tement, 2014).

Učitelji prilagajajo pripomočke glede na sposobnosti učencev: uporabo tipkarskih pripomočkov, vizualnih shem, slikovnih navodil in didaktičnih iger. Prilagoditev materialov omogoča, da se učenci učijo neodvisno in aktivno sodelujejo (Florjančič, 2018).

Empirični primeri kažejo, da učenci, ki se učijo preko praktičnih in konkretnih aktivnosti, izboljšajo svoje spretnosti, razvijajo samostojnost in povečajo motivacijo za učenje (Magajna, 2015; Kavkler in Velikonja, 2020).

5 UČITELJSKE KOMPETENCE IN STROKOVNA PRIPRAVLJENOST

Učiteljske kompetence pri poučevanju učencev s posebnimi potrebami, ki obiskujejo prilagojen program NIS, vključujejo širok spekter pedagoških, specialno-pedagoških, socialnih in komunikacijskih veščin. Kompetentni učitelj ne samo poučuje, temveč tudi oblikuje učne aktivnosti, prilagaja učne vsebine posamezniku, spremlja napredek učencev ter vzpostavlja spodbudno učno okolje, ki omogoča razvoj samostojnosti, socialnih veščin in motivacije za učenje (Kavkler in Magajna, 2019).

Pri delu z učenci NIS je ključnega pomena, da učitelj pozna razvojno psihologijo in posebne značilnosti otrok s posebnimi potrebami. To vključuje prepoznavanje motenj v duševnem razvoju, vedenjskih in čustvenih težav ter specifičnih učnih primanjkljajev, ki vplivajo na učenje in socialno vključevanje. Učitelj mora biti sposoben prilagoditi metode poučevanja in ocenjevanja tako, da posameznemu učencu omogoči uspešno sledenje učnim ciljem in pridobivanje funkcionalnega znanja, ki bo koristilo v vsakdanjem življenju (Košir in Tement, 2014).

Strokovna pripravljenost vključuje poznavanje specialne pedagogike, didaktičnih pristopov za učence NIS, kot tudi veščine za delo z učenci, ki imajo vedenjske in čustvene izzive. Raziskave so pokazale, da učitelji, ki redno sodelujejo v strokovnih izobraževanjih in superviziji, bolje prepoznavajo individualne potrebe učencev, učinkovito uporabljajo diferencirane metode in so bolj samozavestni pri poučevanju (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

V praktičnem smislu učiteljska kompetenca pomeni sposobnost oblikovanja učnih nalog, ki so prilagojene razvojnim sposobnostim učencev, uporabe vizualnih, praktičnih in interaktivnih metod, spremljanja napredka ter nudenja podpore tam, kjer je potrebna. Učitelji morajo biti tudi pripravljeni na nepredvidene situacije, kot so konflikti v razredu ali učenci z vedenjskimi težavami, in se odzvati z ustreznimi pedagoškimi ukrepi (Florjančič, 2018).

Učiteljska kompetenca vključuje tudi sodelovanje s strokovnjaki, kot so logopedi, psihologi in svetovalni delavci. Skupno delo omogoča celostno obravnavo učencev, saj učitelji pridobijo dodatne informacije o učnih in socialnih potrebah ter se naučijo integrirati strokovne nasvete v vsakodnevni pouk (Magajna, 2015). Sodelovanje znotraj šolskega tima omogoča izmenjavo izkušenj in metod, kar povečuje kakovost pouka in motivacijo učiteljev.

Empirične raziskave kažejo, da učitelji, ki so strokovno podprti in imajo ustrezne kompetence, lažje obvladujejo prilagojene učne načrte in izboljšujejo rezultate učencev. Učitelji z višjo stopnjo strokovne pripravljenosti bolj učinkovito uporabljajo individualizirane metode, prilagajajo naloge različnim sposobnostim učencev, uspešno spodbujajo samostojnost ter krepijo socialne kompetence (Kavkler in Velikonja, 2020).

Za učinkovito izvajanje programa NIS so ključni naslednji elementi učiteljske kompetence:

- Razumevanje razvojnih potreb učencev in sposobnost prilagoditve učnega procesa.

- Poznavanje specialno-pedagoških metod in diferenciranja pouka.

- Sposobnost uporabe praktičnih in vizualnih pripomočkov.

- Sodelovanje znotraj šole in z zunanjimi strokovnjaki.

- Redno reflektiranje in supervizija lastnega dela.

V zaključku tega poglavja je jasno, da učiteljske kompetence in strokovna pripravljenost predstavljajo temelj uspešnega izvajanja prilagojenega programa NIS. Brez ustrezne strokovne usposobljenosti in kompetenc učiteljev bi bilo izvajanje programa omejeno in manj učinkovito, kar neposredno vpliva na napredek in socialno vključevanje učencev (Kavkler in Magajna, 2019; Florjančič, 2018).

5.1 Ovire pri izvajanju programa NIS

Izvajanje prilagojenega programa NIS se pogosto sooča z različnimi ovirami, ki vplivajo na kakovost pouka, napredek učencev in strokovno delo učiteljev. Te ovire so pogosto povezane z prostorskimi, materialnimi, kadrovskimi, časovnimi in socialnimi omejitvami, prav tako pa z raznolikostjo učencev in njihovimi posebnimi potrebami (Kavkler in Velikonja, 2020). Razumevanje teh ovir je ključnega pomena za učinkovito načrtovanje učnega procesa in zagotavljanje podpore učencem.

Prostorske ovire

Ena izmed najpogostejših ovir pri izvajanju programa NIS je neustrezna ali omejena učna infrastruktura. Majhni učilni prostori, pomanjkanje primernega pohištva ali neustrezno opremljeni kabineti otežujejo izvedbo praktičnih dejavnosti in skupinskega dela (Magajna, 2015). Na primer, v nekaterih šolah učenci nimajo dostopa do ločenih prostorov za individualno delo ali delo v manjših skupinah, kar zmanjšuje učinkovitost diferenciacije in individualizacije pouka.

Prostorske omejitve vplivajo tudi na izvajanje praktičnih dejavnosti, kot so tehnične delavnice, gospodinjske aktivnosti ali naravoslovni eksperimenti. Učitelji pogosto poročajo, da so primorani prilagajati metode glede na razpoložljive prostore, kar lahko zmanjša kakovost in motivacijo učencev. Empirične raziskave kažejo, da so šole z boljšimi prostorskimi pogoji uspešnejše pri izvajanju programa NIS in omogočajo učencem večjo samostojnost in aktivno učenje (Florjančič, 2018).

Materialne ovire

Druga pomembna ovira je pomanjkanje ustreznih učnih gradiv in didaktičnih pripomočkov. Učitelji pogosto nimajo na voljo vizualnih pripomočkov, praktičnih materialov, računalniške opreme ali specialnih didaktičnih iger, ki so nujni za pouk učencev z različnimi zmožnostmi (Košir in Tement, 2014).

Pomanjkanje gradiv lahko povzroči, da učenci ne dobijo dovolj priložnosti za praktično učenje, ponavljanje in utrjevanje znanja. Na primer, pri pouku matematike ali naravoslovja učenci potrebujejo konkretne materiale za razumevanje abstraktnih konceptov; brez teh pripomočkov se učenje omeji na teoretične razlage, kar otežuje usvajanje znanja (Kavkler in Magajna, 2019).

Učitelji pogosto poročajo, da bi bila dodatna podpora v obliki gradiv, učnih pripomočkov in digitalnih orodij ključnega pomena za izboljšanje kakovosti pouka. Raziskave kažejo, da ustrezni pripomočki povečujejo motivacijo učencev, omogočajo večjo samostojnost in spodbujajo funkcionalno učenje (Florjančič, 2018; Magajna, 2015).

Kadrovske in strokovne ovire

Kadrovske omejitve predstavljajo tretjo pomembno oviro pri izvajanju programa NIS. Šole pogosto nimajo dovolj učiteljev, specialnih pedagogov, psihologov ali logopedov, ki bi lahko nudili individualno podporo učencem (Kavkler in Velikonja, 2020).

Manjše število strokovno usposobljenih učiteljev pomeni, da je težje izvajati diferencirane metode in zagotavljati individualizirano spremljanje napredka učencev. Učitelji poročajo, da se zaradi pomanjkanja strokovne podpore pogosto soočajo z večjim stresom, kar lahko vpliva na kakovost pouka in njihove učiteljske kompetence (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

Redna strokovna podpora, supervizija in sodelovanje z zunanjimi strokovnjaki so ključni elementi za premagovanje kadrovske ovire. Šole, ki omogočajo dostop do teh oblik podpore, poročajo o večjem zadovoljstvu učiteljev, večji učinkovitosti pouka in boljših rezultatih učencev (Florjančič, 2018).

Časovne ovire

Časovne omejitve so pogosto povezane z dolžino pouka, številom ur za individualno delo in razpoložljivim časom za pripravo učnih gradiv. Program NIS zahteva, da učitelji posvetijo dodatne ure individualnemu delu, pripravi prilagojenih učnih nalog in sodelovanju s strokovnjaki, kar ni vedno vključeno v urnik (Košir in Tement, 2014).

Zaradi časovnih omejitev je težje izvajati individualizirane in diferencirane metode ter spremljati napredek vsakega učenca. Empirične raziskave kažejo, da učitelji, ki

imajo več časa za načrtovanje in sodelovanje z drugimi strokovnjaki, dosegajo boljše rezultate pri učenju in socialni integraciji učencev (Kavkler in Velikonja, 2020).

Raznolikost učencev

Raznolikost učencev znotraj oddelka predstavlja dodatno oviro. Učitelji NIS se srečujejo z učenci, ki imajo različne vrste primanjkljajev – od lažjih motenj v duševnem razvoju do vedenjskih in čustvenih težav – kar zahteva stalno prilagajanje metod, gradiv in pristopov (Magajna, 2015).

Učitelji morajo biti sposobni prepoznati individualne potrebe vsakega učenca, hkrati pa zagotoviti, da skupinske aktivnosti ostanejo smiselne in učinkovite. Raziskave kažejo, da je raznolikost učencev izziv, ki ga je mogoče uspešno premagati s kombinacijo individualizacije, diferenciranja in sodelovalnega učenja (Florjančič, 2018).

Povzetek in priporočila

Vse opisane ovire – prostorske, materialne, kadrovske, časovne in povezane z raznolikostjo učencev – vplivajo na kakovost izvajanja programa NIS. Premagovanje teh ovir zahteva celostni pristop, ki vključuje:

- izboljšanje učne infrastrukture in učilnic,
- zagotavljanje ustreznih učnih gradiv in didaktičnih pripomočkov,
- zagotavljanje dovolj strokovno usposobljenih učiteljev in sodelovanje s strokovnjaki,
- prilagoditev urnikov in časa za individualno delo,
- uporabo individualiziranih in diferenciranih metod ter sodelovalnega učenja.

Premagovanje ovir prispeva k boljši kakovosti pouka, višji motivaciji učencev in uspešnejšemu doseganju ciljev programa NIS (Kavkler in Magajna, 2019; Florjančič, 2018).

5.2 Podpora in supervizija

Podpora in supervizija učiteljev, ki poučujejo v šolah z adaptiranim programom NIS, sta ključna dejavnika za zagotavljanje kakovostnega pouka in profesionalnega razvoja. Podpora se lahko izraža na več ravneh: administrativna, strokovna, socialna in tehnična. Supervizija učiteljem omogoča refleksijo lastnega dela, razpravo o izzivih in iskanje učinkovitejših strategij za poučevanje učencev s posebnimi potrebami (Kavkler in Magajna, 2019).

Vrste podpore

Prva in najpogostejša oblika podpore je strokovna podpora, ki vključuje sodelovanje s specialnimi pedagogi, psihologi, logopedi, delovnimi terapevti in drugimi strokovnjaki. Ta oblika podpore omogoča učiteljem pridobitev dodatnih informacij o učnih, socialnih in čustvenih potrebah učencev, kar omogoča boljše prilagajanje pouka (Batarelo Kokić in Dooly, 2017). Strokovna podpora se lahko izvaja preko skupnih sestankov, supervizij, mentorsko vodenih srečanj ali usposabljanj, kjer učitelji izmenjujejo izkušnje in primere dobre prakse.

Druga pomembna oblika podpore je administrativna in organizacijska. Vključuje jasne smernice za izvajanje programa, razpoložljivost učnih gradiv, zagotavljanje časa za pripravo učnega procesa in dostop do potrebne opreme. Brez ustrezne administrativne podpore učitelji težko izvajajo individualizirane in diferencirane metode, saj so pogosto omejeni s časom, prostorom in razpoložljivimi materiali (Florjančič, 2018).

Socialna podpora vključuje sodelovanje znotraj učiteljskega kolektiva, izmenjavo izkušenj in medsebojno pomoč. Redni kolegijski sestanki, razprave o težavah in skupna priprava učnih načrtov prispevajo k večji motivaciji učiteljev in zmanjšujejo občutek izolacije, ki se lahko pojavi pri delu z učenci z različnimi potrebami (Košir in Tement, 2014).

Tehnična podpora se nanaša na zagotavljanje ustreznih pripomočkov, didaktičnih materialov in digitalnih orodij, ki omogočajo prilagoditev pouka. Učitelji, ki imajo dostop do sodobne tehnologije, vizualnih pripomočkov in praktičnih gradiv, lažje izvajajo diferencirane metode in spremljajo napredek učencev (Kavkler in Velikonja, 2020).

Vloga supervizije

Supervizija je sistematičen proces, ki učiteljem omogoča refleksijo lastnega dela, razpravo o pedagoških izzivih in iskanje novih strategij za izboljšanje pouka (Magajna, 2015). Redna supervizija pripomore k prepoznavanju težav v učnem procesu, izboljšanju uporabe didaktičnih metod in večji samozavesti učiteljev.

Supervizija ima več oblik:

- individualna supervizija, kjer učitelj skupaj s supervizorjem analizira primere iz prakse, oceni učinkovitost uporabljenih metod in oblikuje načrte za izboljšave.
- Skupinska supervizija, ki vključuje razpravo med več učitelji o skupnih izzivih, izmenjavo metod in reševanje konkretnih problemov v razredu.
- Mentorska podpora, kjer izkušeni učitelji ali strokovnjaki spremljajo delo manj izkušenih učiteljev in jih vodijo pri izvajanju programa NIS (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

Empirične raziskave kažejo, da učitelji, ki imajo dostop do redne supervizije, izboljšujejo pedagoške prakse, učinkoviteje uporabljajo diferencirane metode in so bolj motivirani. Supervizija prav tako zmanjšuje stres, povezan z delom v razredu, in prispeva k boljši kakovosti pouka (Florjančič, 2018).

Pomen kontinuiranega strokovnega izobraževanja

Podpora in supervizija sta tesno povezana s kontinuiranim strokovnim izobraževanjem učiteljev. Učitelji, ki redno sodelujejo na delavnicah, seminarjih in

strokovnih srečanjih, se bolje prilagajajo zahtevam učencev z različnimi posebnimi potrebami (Košir in Tement, 2014).

Strokovno izobraževanje omogoča:

- pridobivanje novih pedagoških in didaktičnih metod,
- seznanitev z inovativnimi pripomočki in tehnologijami,
- krepitev socialnih in komunikacijskih veščin za delo z učenci in starši,
- razumevanje razvoja in potreb učencev NIS (Kavkler in Magajna, 2019).

Redno izobraževanje tudi krepi učiteljevo samozavest, kar neposredno vpliva na učinkovitost pouka, sposobnost reševanja konfliktov in motivacijo učencev za učenje (Magajna, 2015).

Integracija podpore in supervizije v vsakodnevno prakso

Uspešna integracija podpore in supervizije v vsakodnevno delo učiteljev zahteva organizacijsko in časovno usklajenost. Učitelji potrebujejo dostop do supervizije in podpore v rednih intervalih, tako da lahko kontinuirano prilagajajo metode poučevanja in spremljajo napredek učencev.

Primer dobre prakse je šola, kjer imajo učitelji NIS tedenske supervizijske sestanke, skupne priprave učnih ur, dostop do specialno-pedagoških gradiv in mentorsko spremljanje. Takšna organizacija omogoča nenehno izboljševanje kakovosti pouka, večjo motivacijo učiteljev in boljše učne rezultate učencev (Kavkler in Velikonja, 2020; Florjančič, 2018).

Podpora in supervizija sta ključni za profesionalni razvoj učiteljev in kakovost izvajanja programa NIS. Kombinacija strokovne, administrativne, socialne in tehnične podpore ter redna supervizija omogoča:

- izboljšanje pedagoških metod,

- večjo samozavest in motivacijo učiteljev,
- boljše prilagajanje učnega procesa individualnim potrebam učencev,
- povečanje kakovosti socialne integracije in motivacije učencev (Batarelo Kokić in Dooly, 2017; Kavkler in Magajna, 2019).

5.3 Inkluzija in socialna integracija učencev NIS

Inkluzija in socialna integracija učencev, ki obiskujejo prilagojen program z nižjim izobraževalnim standardom (NIS), sta ključna cilja sodobnega izobraževanja. Poudarjata pravico vsakega otroka do enakopravnega vključevanja v šolsko in družbeno okolje ter omogočata, da učenci razvijajo socialne veščine, samostojnost in občutek pripadnosti (UNESCO, 2020). Program NIS je posebej zasnovan tako, da ne omogoča le akademskega učenja, temveč tudi razvoj funkcionalnih in socialnih kompetenc, kar omogoča uspešno vključevanje učencev v širše družbeno okolje.

Pomen inkluzije

Inkluzija se nanaša na polno vključitev učencev s posebnimi potrebami v vse vidike šolskega življenja – pouk, prostočasne dejavnosti, skupinske projekte in socialne interakcije. Ključna je uporaba diferenciranih metod poučevanja, prilagajanje gradiv in sodelovanje med učitelji, strokovnimi službami in starši (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

Raziskave kažejo, da učenci, ki so vključeni v inkluzivne učne okolje, razvijajo večje socialne in komunikacijske veščine, so bolj motivirani za učenje in bolje sodelujejo s sovrstniki. Učitelji igrajo ključno vlogo, saj oblikujejo okolje, ki spodbuja pozitivne medosebne odnose, razumevanje raznolikosti in empatijo (Kavkler in Magajna, 2019).

Akademskih rezultatov inkluzija spodbuja tudi psihološki razvoj učencev, saj jim omogoča občutek pripadnosti in samozavesti. Učenci, ki so izolirani ali vključeni v

ločene programe brez socialne interakcije, imajo pogosto nižjo motivacijo, manjšo socialno kompetenco in slabše samopodobe (Florjančič, 2018).

Socialna integracija v razredu

Socialna integracija se nanaša na razvijanje medosebnih veščin, sodelovanja v skupini in sposobnosti učinkovite komunikacije. Pri učencih NIS je pogosto potrebno posebne strategije, da se vključijo v skupinske aktivnosti in razvijejo socialne odnose s sovrstniki (Magajna, 2015).

Učitelji uporabljajo različne metode, kot so:

- sodelovalno učenje,
- delo v parih ali manjših skupinah,
- uporaba vizualnih in praktičnih pripomočkov,
- mentorstvo in podporna vloga vrstnikov.

Raziskave kažejo, da učenci, ki sodelujejo v takšnih dejavnostih, lažje razvijejo socialne kompetence, kot so sodelovanje, deljenje odgovornosti, razumevanje čustev drugih in reševanje konfliktov (Košir in Tement, 2014). Učitelji, ki aktivno vključujejo učence v družbeno življenje razreda, pripomorejo k zmanjšanju stigmatizacije in povečanju medsebojnega spoštovanja.

Vloga učitelja pri inkluziji

Učitelji imajo ključno vlogo pri oblikovanju inkluzivnega okolja. Njihove naloge vključujejo prilagajanje učnih metod, spremljanje socialnih interakcij in spodbujanje pozitivnih vedenjskih vzorcev (Kavkler in Velikonja, 2020). Pomembno je, da učitelji poznajo individualne potrebe učencev in razumejo, kako različni učenci dojemajo socialne situacije, da lahko ustrezno posredujejo.

Primer dobre prakse je uporaba mentorstva vrstnikov, kjer učenci z razvitimi socialnimi kompetencami podpirajo svoje sovrstnike NIS pri sodelovanju v skupinskih

nalogah in aktivnostih. Takšne strategije zmanjšujejo socialno izolacijo, povečujejo občutek pripadnosti in izboljšujejo komunikacijske veščine (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

Ovire pri socialni integraciji

Kljub prizadevanjem za inkluzijo se učenci NIS pogosto soočajo z oviranimi socialnimi interakcijami, ki izhajajo iz stigmatizacije, pomanjkanja socialnih veščin ali neustrezne podpore v razredu. Učitelji poročajo, da nekateri učenci težko vzpostavljajo odnose z vrstniki, imajo težave pri sodelovanju v skupinskih dejavnostih ali se soočajo s posmehovanjem (Florjančič, 2018).

Premagovanje teh ovir zahteva celostni pristop:

- stalno spremljanje socialnih interakcij,
- vključevanje učencev v prilagojene skupinske aktivnosti,
- usmerjeno učenje socialnih veščin,
- sodelovanje s strokovnjaki, kot so psihologi in specialni pedagogi (Magajna, 2015).

Raziskave kažejo, da kombinacija učiteljskih intervencij, mentorstva vrstnikov in strukturiranih socialnih aktivnosti vodi k večji socialni integraciji in boljšemu vključevanju učencev v skupnost (Kavkler in Magajna, 2019).

Inkluzija in socialna integracija učencev NIS sta ključna za njihov razvoj in uspešno vključevanje v šolsko in družbeno okolje.

Doseganje teh ciljev zahteva:

- diferencirane učne metode,
- aktivno vlogo učitelja pri spremljanju socialnih interakcij,

- sodelovanje med učitelji, starši in strokovnimi službami,
- strukturirane socialne aktivnosti in mentorstvo vrstnikov,
- stalno refleksijo in prilagajanje učnega okolja.

Raziskave kažejo, da učenci, ki so uspešno vključeni, razvijajo socialne kompetence, izboljšajo samopodobo in se lažje vključujejo v širše družbeno okolje, kar je ključni cilj programa NIS (UNESCO, 2020; Batarelo Kokić in Dooly, 2017; Kavkler in Velikonja, 2020).

6 ZAKLJUČEK TEORETIČNEGA DELA

Teoretični del raziskovalne naloge je podrobno obravnaval ključne vidike prilagojenega programa z nižjim izobraževalnim standardom (NIS), vključno z značilnostmi učencev s posebnimi potrebami, strukturo programa, učiteljskimi kompetencami, ovirami pri izvajanju, podporo in supervizijo ter inkluzijo in socialno integracijo učencev. Pregled literature kaže, da je program NIS kompleksen in zahteva celosten pristop k poučevanju, ki vključuje strokovno usposobljene učitelje, prilagojene učne metode, ustrezne pripomočke in podporno okolje.

Najprej je teoretični del osvetlil značilnosti učencev s posebnimi potrebami, ki obiskujejo NIS. Ti učenci pogosto imajo lažje motnje v duševnem razvoju, specifične učne težave, vedenjske in čustvene izzive. Razumevanje teh značilnosti je ključno za učinkovito individualizacijo pouka, prilagoditev metod in gradiv ter spodbujanje socialne integracije (Košir in Tement, 2014; Magajna, 2015).

Naslednje poglavje je obravnavalo prilagojen program NIS in njegovo strukturo, ki temelji na devetletnem izobraževanju, razdeljenem v tri triade, s prilagojenim predmetnikom, manjšimi oddelki, več praktičnimi vsebinami in dodatnimi specialno-pedagoškimi dejavnostmi. Cilj programa je omogočiti učencem funkcionalno znanje, socialne kompetence in samostojnost v vsakdanjem življenju (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, n.d.).

Poglavje o učiteljskih kompetencah in strokovni pripravljenosti je izpostavilo, da so ključni dejavniki uspeha učitelji sami. Strokovno podprti, kompetentni učitelji lahko učinkovito uporabljajo diferencirane in individualizirane metode, prilagajajo gradiva in spremljajo napredek učencev. Kompetence učiteljev vključujejo pedagoške, specialno-pedagoške in socialne veščine, kot tudi sposobnost sodelovanja s strokovnjaki in starši (Kavkler in Magajna, 2019; Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

Poglavje o ovirah pri izvajanju programa NIS je pokazalo, da se učitelji pogosto srečujejo s prostorskimi, materialnimi, kadrovskimi, časovnimi in socialnimi omejitvami. Majhni prostori, pomanjkanje učnih gradiv, pomanjkanje strokovno

usposobljenih kadrov in časovne omejitve vplivajo na kakovost pouka in izvajanje programa. Raznolikost učencev v oddelku zahteva stalno prilagajanje in fleksibilnost, kar predstavlja dodaten izziv (Kavkler in Velikonja, 2020; Florjančič, 2018).

Poglavje o podpori in superviziji je poudarilo, da redna strokovna podpora in sistematična supervizija učiteljem omogočata refleksijo lastnega dela, pridobivanje novih metod in strategij ter izboljšanje kakovosti pouka. Podpora vključuje sodelovanje s strokovnjaki, administrativno pomoč, socialno podporo med učitelji in dostop do didaktičnih pripomočkov. Redna supervizija in stalno strokovno izobraževanje sta ključna za povečanje učiteljeve samozavesti in motivacije (Magajna, 2015; Florjančič, 2018).

Nazadnje je poglavje o inkluziji in socialni integraciji izpostavilo pomen aktivnega vključevanja učencev v šolsko in družbeno okolje. Inkluzija omogoča razvoj socialnih veščin, občutek pripadnosti in samostojnost. Učitelji igrajo ključno vlogo pri spremljanju socialnih interakcij, uporabi strukturiranih socialnih aktivnosti in vključevanju mentorstva vrstnikov. Uspešna socialna integracija povečuje motivacijo učencev, zmanjšuje stigmatizacijo in omogoča uspešno vključevanje v širšo skupnost (UNESCO, 2020; Kavkler in Velikonja, 2020).

10.1 Skladnost med teoretičnim in empiričnim delom

Teoretični pregled služi kot temelj za empirični del raziskave, ki bo izveden preko ankete med učitelji NIS.

Empirični del bo omogočil preverjanje:

- kako učitelji ocenjujejo izvajanje programa,
- katere metode in pripomočke uporabljajo,
- kakšne ovire zaznavajo,
- katero podporo in supervizijo bi najbolj potrebovali.

Na ta način bo raziskava povezala teoretične ugotovitve z dejanskimi praksami in izkušnjami učiteljev, kar bo omogočilo pripravo konkretnih priporočil za izboljšave v šolah z NIS. Povezava med teoretičnim in empiričnim delom omogoča, da so ugotovitve raziskave utemeljene na strokovnih temeljih in hkrati relevantne za prakso (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

Teoretični del raziskovalne naloge izpostavlja, da je kakovost izvajanja programa NIS odvisna od več medsebojno povezanih dejavnikov:

- strokovne pripravljenosti učiteljev,
- ustreznih učnih gradiv in pripomočkov,
- podpore in supervizije,
- vključevanja učencev v socialno okolje in
- sodelovanja znotraj šolske skupnosti.

Razumevanje teh dejavnikov omogoča šolam, da oblikujejo bolj učinkovite učne načrte, izboljšajo podpirne strukture in ustvarijo spodbudno okolje za učence in učitelje. Prav tako teoretični del omogoča identifikacijo možnih področij za razvoj nadaljnjih raziskav in inovacij pri izvajanju programa NIS (Kavkler in Magajna, 2019).

Zaključek teoretičnega dela potrjuje, da je prilagojen program NIS kompleksen sistem, ki zahteva integriran pristop k izobraževanju učencev s posebnimi potrebami. Uspešno izvajanje programa temelji na:

- visokih učiteljevih kompetencah,
- podpori in superviziji,
- ustrezni infrastrukturi in materialih,

- aktivni inkluziji in socialni integraciji učencev.

Teoretični vpogled predstavlja temelj, na katerem bo empirični del raziskave analiziral konkretne izkušnje in mnenja učiteljev, kar bo omogočilo pripravo praktičnih priporočil za izboljšave izvajanja NIS v šolah. S tem teoretični in empirični del skupaj nudita celosten pogled na izobraževalni program in njegove izzive, kar prispeva k boljšemu razumevanju in optimizaciji prakse (Florjančič, 2018; Kavkler in Velikonja, 2020).

7 EMPIRIČNI DEL

7.1 Namen in potek raziskave

Namen empiričnega dela je pridobiti empirične podatke o dejanski praksi izvajanja prilagojenega programa z nižjim izobraževalnim standardom (NIS) v slovenskih osnovnih šolah, s poudarkom na mnenjih učiteljev, ki vsakodnevno izvajajo program.

Raziskava se osredotoča na:

- oceno učiteljev glede lastnih kompetenc in strokovne pripravljenosti,
- uporabo didaktičnih in specialno-pedagoških metod pri pouku,
- zaznavanje pogojev in ovir pri izvajanju programa,
- identifikacijo potreb po podpori in dodatnem strokovnem izobraževanju.

Cilji raziskovalne naloge so:

- opisati, katere didaktične in specialno-pedagoške metode se najpogosteje uporabljajo pri pouku v NIS.
- Presoditi samooceno učiteljev glede strokovne pripravljenosti, zadovoljstva z razpoložljivimi materiali in pogoji ter zaznavanja učinkovitosti programa.
- Identificirati ključne ovire (prostorske, kadrovske, materialne, organizacijske) pri izvedbi NIS.
- Ugotoviti potrebe po dodatni podpori: didaktičnih gradivih, superviziji, strokovnem izobraževanju, sodelovanju s strokovnimi službami.

- Na podlagi rezultatov pripraviti priporočila za izboljšanje prakse izvajanja NIS.

Raziskava temelji na kvantitativnem pristopu, ki omogoča sistematičen pregled nad pogostostjo pojavov, mnenji in zaznavami učiteljev (Creswell, 2014; McMillan in Schumacher, 2010). Tak pristop je primeren za merjenje subjektivnih ocen učiteljev, identifikacijo glavnih ovir in prepoznavanje potreb po podpori (Florjančič, 2018; Kavkler in Velikonja, 2020).

Potek raziskave:

- oblikovanje ankete na podlagi teoretičnih ugotovitev in raziskovalnih vprašanj.

- Pilotno testiranje ankete na manjšem vzorcu učiteljev za preverjanje jasnosti, relevantnosti in zanesljivosti vprašanj (DeVellis, 2017).

- Distribucija ankete učiteljem NIS preko spletnih obrazcev (npr. Google Forms, MS Forms).

- Zbiranje podatkov in analiza s pomočjo deskriptivne statistike, frekvenc, povprečij in standardnih odklonov.

- Interpretacija rezultatov v povezavi s teoretičnimi ugotovitvami in priprava priporočil za prakso.

7.2 Opis vzorca

Vzorec bo sestavljalo 30–50 učiteljev NIS iz različnih slovenskih osnovnih šol. Vključeni bodo učitelji, ki imajo neposredno pedagoško delo z učenci NIS v rednem pouku ali specialno-pedagoških dejavnostih.

Značilnosti vzorca bodo zajemale:

- Spol učiteljev (moški/ženske)

- Starost (mlajši, srednja starost, starejši)
- Delovne izkušnje (število let poučevanja, izkušnje z NIS)
- Izobrazba in strokovna usposobljenost (magisterij, specialno-pedagoško izobraževanje, dodatna izobraževanja).

Vzorec bo heterogen, kar omogoča celovit vpogled v prakso in raznolike izkušnje učiteljev. Omejitev vzorca je, da zajema le perspektivo učiteljev, ne pa drugih deležnikov (npr. staršev ali otrok) (Batarelo Kokić in Dooly, 2017).

7. 3 Instrument raziskave

Glavni instrument bo strukturiran vprašalnik, sestavljen iz več sklopov:

- Osebni podatki učitelja: spol, starost, izkušnje, izobrazba.
- Metode pouka in uporaba gradiv: ocena uporabe didaktičnih in specialno-pedagoških metod ter zadovoljstva z razpoložljivimi učnimi materiali.
- Strokovna pripravljenost: samoocena kompetenc učiteljev in zadovoljstva z lastnim strokovnim znanjem.
- Ovire pri izvajanju programa: prostorske, materialne, kadrovske in organizacijske omejitve.
- Podpora in supervizija: dostop do strokovne pomoči, supervizije, dodatnih izobraževanj in sodelovanja s strokovnimi službami.

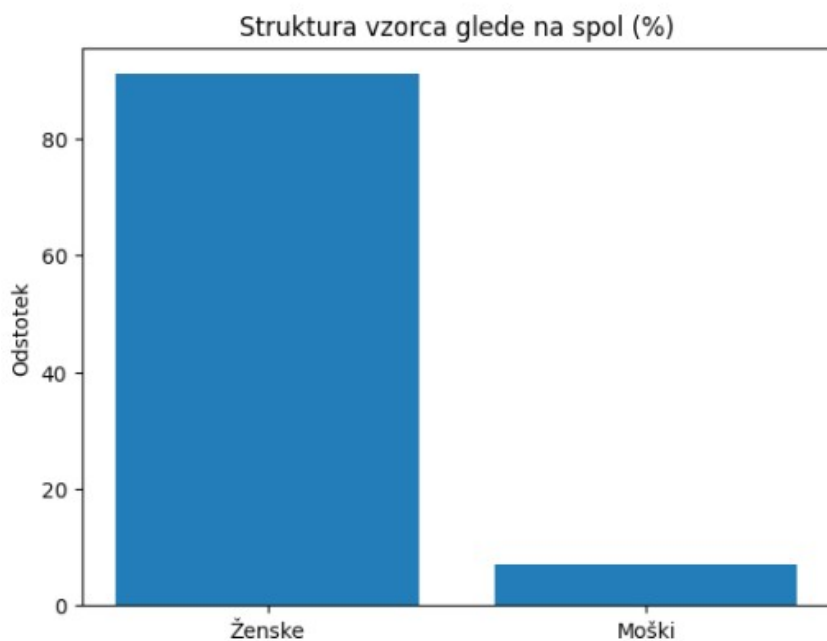
Vprašalnik bo vključeval Likertove lestvice (1–5), zaprta vprašanja in nekaj odprtih vprašanj za dodatne komentarje.

7. 4 Analiza in interpretacija rezultatov

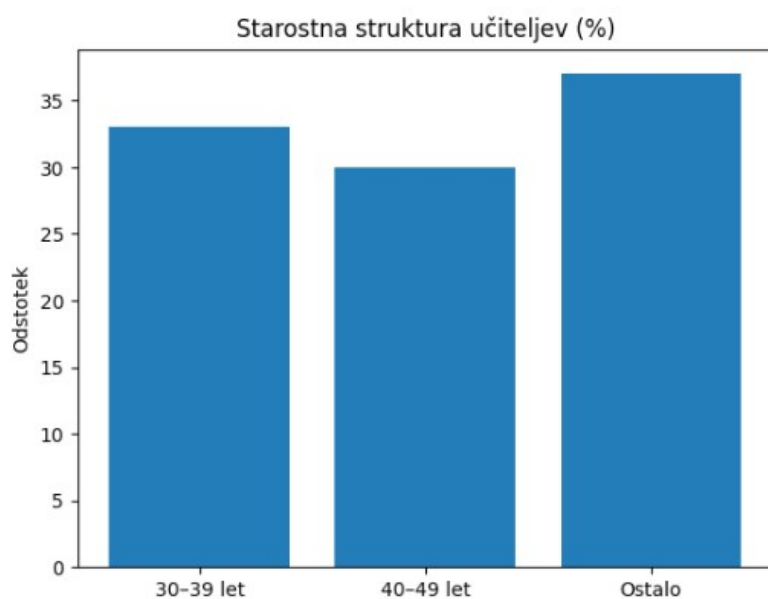
V raziskavi je sodelovalo 43 učiteljev. Večina anketirancev je bila ženskega spola (91 %), moški pa so predstavljali 7 % vzorca. Struktura starosti kaže, da gre pretežno

za izkušene učitelje: največ jih je bilo v starostnih skupinah od 30 do 39 let (33 %) in od 40 do 49 let (30 %).

Graf 1: Struktura vzorca glede na spol (%)

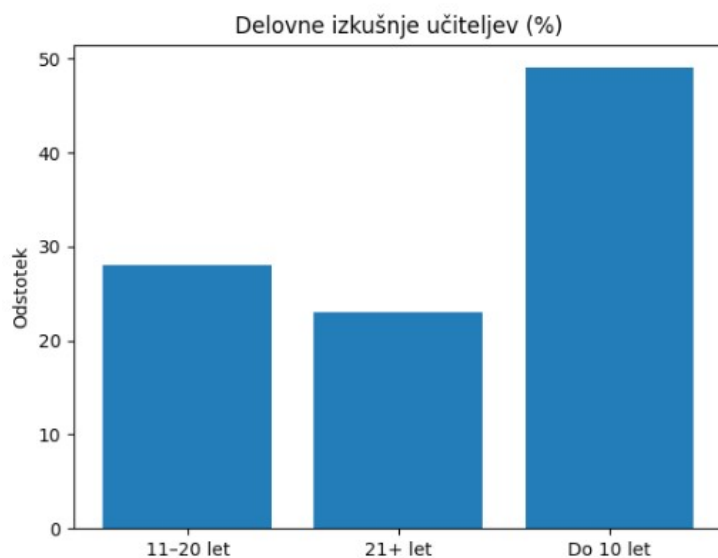
Graf 2: Starostna struktura učiteljev (%)

Glede na delovne izkušnje ima večina sodelujočih več kot 10 let pedagoškega dela, pri čemer je 28 % učiteljev poučevalo med 11 in 20 let, 23 % pa več kot 21 let.

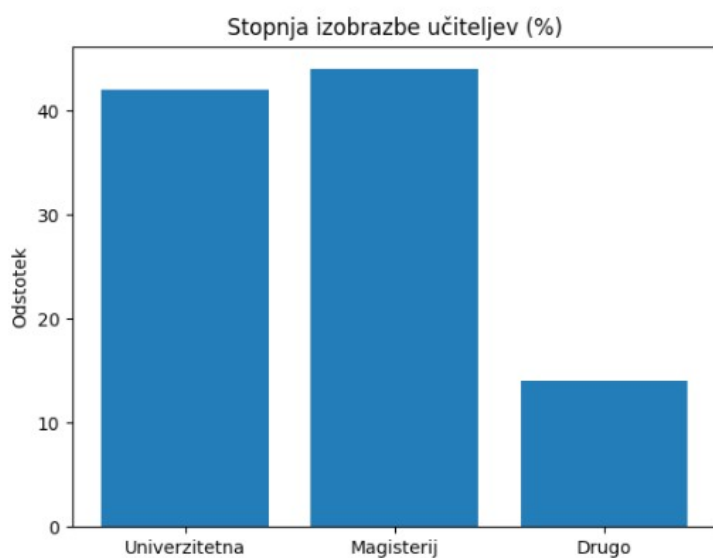
Izkušnje z delom v programu NIS so prav tako raznolike: največ anketirancev (37 %) z učenci NIS dela od 3 do 5 let, tretjina (33 %) pa več kot 10 let.

Graf 3: Delovne izkušnje učiteljev (%)

Po stopnji izobrazbe prevladujejo učitelji z univerzitetno izobrazbo (42 %) in magisterijem (44 %). Približno polovica učiteljev (49 %) ima tudi specialno-pedagoško izobrazbo ali dodatne certifikate za delo v NIS, druga polovica pa takšne formalne specializacije nima.

Graf 4: Stopnja izobrazbe učiteljev (%)

Večina sodelujočih (65 %) dela neposredno v oddelkih prilagojenega programa NIS, 23 % jih opravlja vlogo specialnega pedagoga ali pomočnika učitelja, 19 % pa poučuje v rednem predmetnem pouku z vključevanjem učencev NIS.

Instrument raziskave je bil strukturiran vprašalnik, sestavljen iz več sklopov:

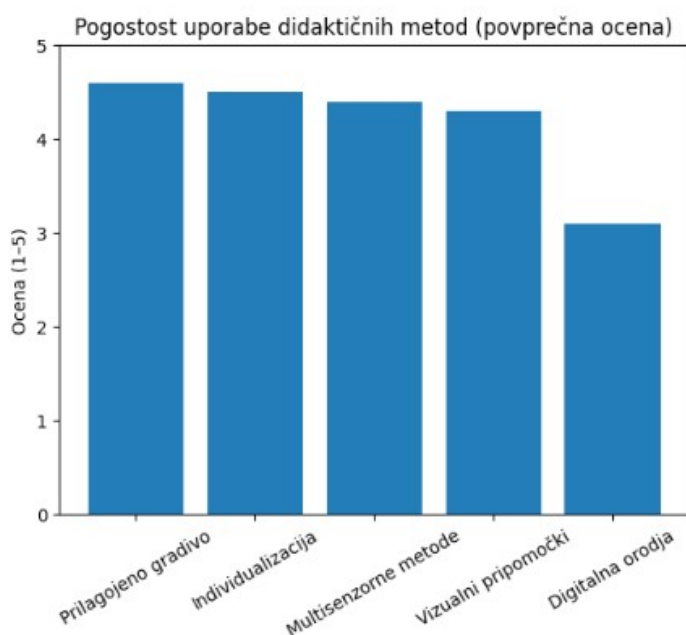
- demografski podatki,
- metode pouka in uporaba gradiv,
- samoocena strokovne pripravljenosti,
- ovire in pogoji pri izvajanju programa NIS,
- potrebe po podpori in dodatnem izobraževanju,
- zaznavanje učinkovitosti programa in zadovoljstva.

Večina postavk je bila ocenjena na petstopenjski Likertovi lestvici. Vprašalnik je vseboval tudi odprto vprašanje, v katerem so učitelji navedli metode in pristope, ki se jim zdijo pri delu z učenci NIS najbolj učinkoviti.

V tem poglavju so predstavljeni in interpretirani rezultati empirične raziskave, pridobljeni z anketnim vprašalnikom med učitelji, ki izvajajo prilagojeni program z nižjim izobraževalnim standardom (NIS). Analiza je usmerjena v štiri ključna vsebinska področja raziskave: samooceno kompetenc in strokovne pripravljenosti učiteljev, uporabo didaktičnih in specialno-pedagoških metod pri pouku, zaznavanje pogojev in ovir pri izvajanju programa ter potrebe po dodatni podpori in strokovnem izobraževanju. Interpretacija rezultatov je zasnovana v skladu z namenom in cilji raziskovalne naloge.

Rezultati kažejo, da učitelji pri izvajanju programa NIS v veliki meri uporabljajo prilagojene, individualizirane in specialno-pedagoške pristope. Najvišje povprečne ocene so bile dosežene pri uporabi posebej pripravljenega prilagojenega gradiva, prilagajanju skupinskih dejavnosti tako, da so dostopne učencem NIS, ter pri uporabi modificiranih učnih vsebin in vizualnih pripomočkov. Prav tako so pogosto uporabljeni individualizirani učni načrti ter multisenzorne metode, kot so praktične dejavnosti, manipulativni materiali in igranje vlog. Ti rezultati potrjujejo, da učitelji v praksi sledijo temeljnemu načelom programa NIS, zlasti individualizaciji, diferenciaciji in konkretizaciji učnih vsebin.

Graf 5: Pogostost uporabe didaktičnih metod (povprečna ocena)

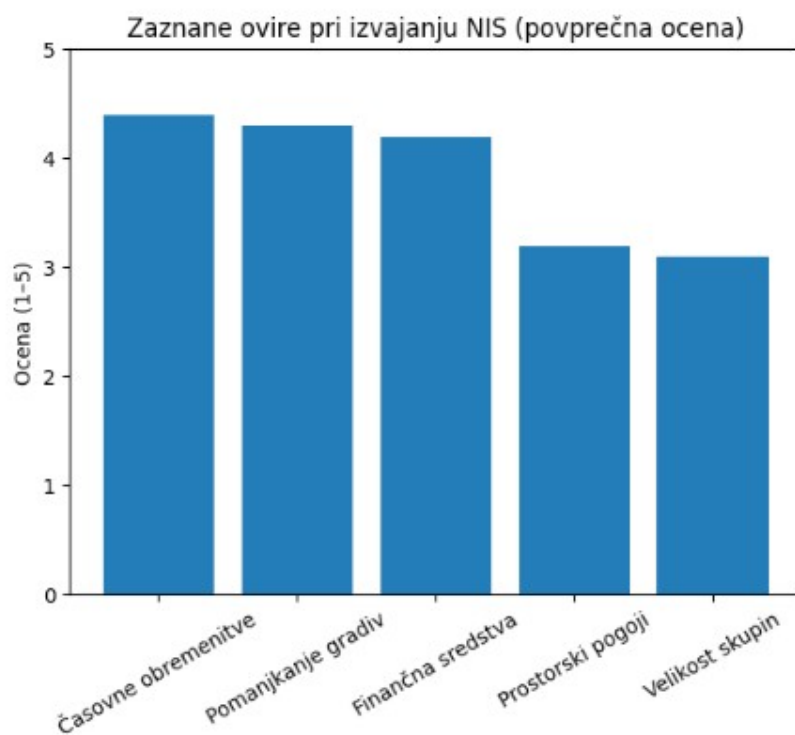
Nekoliko redkeje učitelji uporabljajo digitalna orodja in učne aplikacije, kar lahko kaže na omejene tehnične pogoje, pomanjkanje ustrezne opreme ali nezadostno usposabljanje na področju uporabe digitalnih tehnologij pri delu z učenci NIS. Posebej izstopa ugotovitev, da učitelji razpoložljiva učna gradiva ocenjujejo kot nezadostna za učinkovito delo, kar kaže na izrazito potrebo po dodatnih, ciljno pripravljenih didaktičnih materialih.

Analiza samoocene strokovne pripravljenosti kaže, da večina učiteljev svojo usposobljenost za delo v programu NIS ocenjuje kot srednjo do visoko. Učitelji v največji meri zaupajo svojim sposobnostim prilagajanja učnih ciljev potrebam učencev NIS ter menijo, da poznajo učinkovite specialno-pedagoške metode. Prav tako večina ocenjuje, da ima dovolj strokovnega znanja za delo z učenci NIS in da je z lastno strokovno pripravljenostjo večinoma zadovoljna.

Kljub temu rezultati razkrivajo tudi pomembno pomanjkljivost, in sicer omejen dostop do strokovnega mentorstva in supervizije. Ta ugotovitev kaže, da učitelji sicer razpolagajo z osnovnimi strokovnimi kompetencami, vendar jim pogosto primanjkuje sistematične in kontinuirane strokovne podpore, ki bi jim omogočala refleksijo prakse in nadaljnji strokovni razvoj.

Pri zaznavanju pogojev in ovir pri izvajanju programa NIS učitelji kot največje ovire navajajo časovne obremenitve, povezane s pripravo gradiv in obsežno dokumentacijo, pomanjkanje didaktičnih pripomočkov ter nezadostna finančna sredstva. Prostorski pogoji in velikost skupin so večinoma ocenjeni kot zmerna ovira, kar pomeni, da pogoji praviloma omogočajo izvajanje programa, vendar niso optimalni.

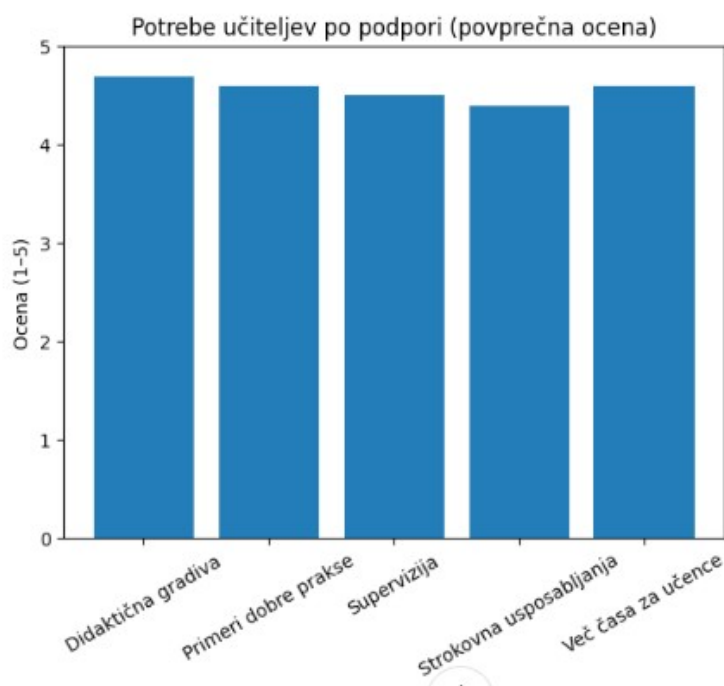
Graf 6: Zaznavne ovire pri izvajanju NIS (povprečna ocena)

Po drugi strani učitelji organizacijsko podporo šole ter splošno šolsko kulturo in vzdušje večinoma ocenjujejo pozitivno. To kaže, da ovire pri izvajanju programa NIS niso primarno povezane z odnosi v kolektivu ali s podporo vodstva, temveč predvsem s sistemskimi, materialnimi in organizacijskimi dejavniki.

Rezultati glede potreb po podpori in dodatnem strokovnem izobraževanju kažejo izrazito potrebo učiteljev po več didaktičnih gradivih, posebej prilagojenih programu NIS, po dostopu do konkretnih primerov dobre prakse ter po več časa za individualno delo z učenci. Visoko so ocenjene tudi potrebe po praktičnih usposabljanjih s področja specialno-pedagoških metod, redni superviziji in boljšem sodelovanju s strokovnimi službami.

Graf 7: Potrebe učiteljev po podpori (povprečna ocena)

Analiza zaznavanja učinkovitosti programa NIS kaže, da večina učiteljev meni, da program dosega zastavljene cilje glede učnega napredka učencev ter da pri učencih opažajo pozitivne spremembe na področju znanja in socialnih veščin. Splošno zadovoljstvo z rezultati dela je razmeroma visoko, nekoliko nižje pa je ocenjena stopnja sodelovanja staršev, kar predstavlja eno izmed pomembnih področij za nadaljnje izboljšave.

Na podlagi celostne analize in interpretacije rezultatov je mogoče zaključiti, da učitelji NIS izvajajo program strokovno in v skladu z njegovimi cilji, vendar pri tem delujejo v razmerah, ki jim ne zagotavljajo vedno zadostne sistemske podpore.

Rezultati jasno kažejo potrebo po izboljšanju materialnih pogojev, razbremenitvi administrativnih nalog ter vzpostavitvi bolj dostopnih oblik strokovne podpore in

kontinuiranega izobraževanja. Ti izsledki predstavljajo pomembno izhodišče za oblikovanje priporočil za izboljšanje prakse izvajanja programa NIS.

8. RAZPRAVA

Razprava predstavlja celovito in poglobljeno obravnavo rezultatov empirične raziskave ter njihovo umeščanje v širši teoretični in praktični kontekst izvajanja prilagojenega programa z nižjim izobraževalnim standardom (NIS). Namen razprave je preveriti uresničevanje ciljev raziskovalne naloge, razložiti pomen ugotovitev ter jih primerjati s spoznanji strokovne in znanstvene literature s področja specialne in inkluzivne pedagogike.

Prvi cilj raziskovalne naloge je bil opisati, katere didaktične in specialno-pedagoške metode se najpogosteje uporabljajo pri pouku v NIS. Rezultati raziskave kažejo, da učitelji v praksi v veliki meri uporabljajo metode, ki jih v literaturi navajajo avtorji, kot so Kavkler, Magajna, Košir in Florjančič, in ki temeljijo na individualizaciji, diferenciaciji ter prilagajanju učnega procesa zmožnostim posameznega učenca. Pogosta uporaba konkretnih, vizualnih in multisenzornih pripomočkov potrjuje pomen učenja z več čuti, ki je za učence z učnimi težavami in nižjim izobraževalnim standardom ključnega pomena. Rezultati potrjujejo tudi ugotovitve Magajne in sodelavcev, da so prilagojena učna gradiva in jasno strukturiran pouk eden izmed najpomembnejših dejavnikov uspešnosti učencev NIS. Hkrati pa dejstvo, da učitelji pogosto pripravljajo lastna gradiva, kaže na pomanjkanje sistemsko zagotovljenih in kakovostnih didaktičnih materialov. Manj pogosta uporaba digitalnih orodij je skladna z ugotovitvami nekaterih novejših raziskav, ki opozarjajo, da digitalizacija v posebnih programih pogosto zaostaja zaradi kadrovskih, tehničnih in organizacijskih omejitev.

Drugi cilj raziskovalne naloge je bil presoditi samooceno učiteljev glede strokovne pripravljenosti, zadovoljstva z razpoložljivimi materiali in pogoji ter zaznavanja

učinkovitosti programa NIS. Rezultati kažejo, da učitelji svojo strokovno pripravljenost ocenjujejo razmeroma visoko, kar je skladno z ugotovitvami Kavkler in Košir, da so učitelji, ki delajo z učenci s posebnimi potrebami, pogosto zelo zavzeti in strokovno motivirani. Visoka samoocena kompetenc pozitivno vpliva na kakovost poučevanja in učiteljevo pripravljenost na prilagajanje pouka. Kljub temu pa rezultati razkrivajo pomemben razkorak med zaznano strokovno usposobljenostjo in zadovoljstvom z materialnimi pogoji dela. Ne zadostna količina ustreznih didaktičnih gradiv in pripomočkov pomeni dodatno obremenitev učiteljev, kar potrjuje tudi Florjančič, ki opozarja, da prekomerne zahteve in pomanjkanje virov povečujejo tveganje za poklicno izgorelost. Pozitivno zaznavanje učinkovitosti programa NIS kaže, da program kljub omejitvam uspešno dosega svoje temeljne cilje, zlasti na področju razvoja osnovnih znanj, socialnih veščin in samostojnosti učencev.

Tretji cilj raziskave je bil identificirati ključne ovire pri izvajanju programa NIS. Učitelji kot največje ovire navajajo časovne obremenitve, obsežno dokumentacijo ter pomanjkanje finančnih in materialnih virov. Te ugotovitve so skladne z raziskavami Magajne in UNESCO-vimi poročili, ki poudarjajo, da so systemske ovire eden glavnih dejavnikov, ki omejujejo kakovost izvajanja posebnih izobraževalnih programov. Prostorski pogoji in velikost skupin so ocenjeni kot zmerna ovira, kar pomeni, da sicer omogočajo delo, vendar ne zagotavljajo optimalnih pogojev za individualiziran pristop. Pomembna ugotovitev je, da učitelji organizacijsko podporo šole in odnose v kolektivu ocenjujejo večinoma pozitivno. To potrjuje ugotovitve Košir, da podporna šolska klima pomembno vpliva na uspešnost vključevanja učencev s posebnimi potrebami in na zadovoljstvo učiteljev.

Četrty cilj raziskave je bil ugotoviti potrebe po dodatni podpori in strokovnem izobraževanju. Rezultati jasno kažejo, da učitelji potrebujejo predvsem praktično naravnano podporo, redno supervizijo in možnost sodelovanja s strokovnimi službami. To je skladno z ugotovitvami Kavkler in Magajne, ki poudarjata pomen timskega in interdisciplinarnega pristopa pri delu z učenci s posebnimi potrebami. Potreba po izmenjavi primerov dobre prakse kaže tudi na pomen profesionalnih učnih skupnosti, ki jih v sodobni pedagoški literaturi vse pogosteje izpostavljajo kot ključen dejavnik strokovnega razvoja učiteljev.

Peti cilj raziskovalne naloge je bil na podlagi rezultatov pripraviti priporočila za izboljšanje prakse izvajanja NIS. Razprava jasno kaže, da so izboljšave potrebne predvsem na sistemski ravni. Zagotoviti bi bilo treba več kakovostnih didaktičnih gradiv, zmanjšati administrativne obremenitve učiteljev, okrepiti strokovno podporo učiteljem ter omogočiti redno in dostopno supervizijo. Smiselno bi bilo razvijati ciljno usmerjena strokovna izobraževanja, ki bi bila praktično naravnana in prilagojena dejanskim potrebam učiteljev v programu NIS. Poseben poudarek bi moral biti namenjen tudi razvoju in dostopnosti digitalnih didaktičnih orodij, ki bi lahko ob ustreznih podpori in usposabljanju dodatno obogatila učni proces.

Pomembno področje izboljšav predstavlja tudi sodelovanje s starši. Nekoliko nižja stopnja zaznanega sodelovanja staršev kaže na potrebo po sistematičnem krepitvi partnerskega odnosa med šolo in družino. Literatura poudarja, da je sodelovanje staršev ključni dejavnik uspešnosti učencev s posebnimi potrebami, zato bi bilo smiselno razvijati oblike podpore in komunikacije, ki bi staršem omogočile boljše razumevanje ciljev in značilnosti programa NIS ter jih aktivneje vključile v vzgojno-izobraževalni proces.

Razprava potrjuje, da je prilagojeni program z nižjim izobraževalnim standardom v praksi strokovno utemeljen in v veliki meri uspešen, vendar je njegova kakovost močno odvisna od pogojev, v katerih se izvaja. Visoka stopnja strokovne zavzetosti učiteljev ne more dolgoročno nadomestiti pomanjkanja sistemske podpore. Zato je nujno, da se rezultati te raziskave obravnavajo kot izhodišče za nadaljnje razmisleke na ravni šolske politike, strokovnih institucij in vodstev šol.

Na koncu je treba poudariti tudi omejitve raziskave. Raziskava je bila izvedena na relativno majhnem in priložnostnem vzorcu učiteljev, zato rezultatov ni mogoče neposredno posploševati na celotno populacijo učiteljev NIS. Kljub temu pa pridobljeni podatki ponujajo dragocen vpogled v prakso in izzive izvajanja programa NIS ter odpirajo možnosti za nadaljnje raziskovanje. Smiselno bi bilo izvesti tudi kvalitativne raziskave, ki bi omogočile še globlje razumevanje izkušenj učiteljev, učencev in staršev.

Sklepno lahko ugotovimo, da raziskava potrjuje pomen prilagojenega programa NIS kot pomembne oblike podpore učencem z učnimi in razvojnimi posebnostmi.

Učitelji program izvajajo strokovno in zavzeto, vendar za kakovostno in trajnostno izvajanje potrebujejo več sistemske, materialne in strokovne podpore. Izboljšave na teh področjih bi lahko pomembno prispevale k še večji učinkovitosti programa in k boljšim izobraževalnim izidom učencev NIS.

9. ZAKLJUČEK

Raziskovalna naloga je bila usmerjena v preučevanje izvajanja prilagojenega programa z nižjim izobraževalnim standardom (NIS) v osnovnih šolah z vidika učiteljev, ki v tem programu neposredno delujejo. Osrednji namen naloge je bil pridobiti vpogled v uporabljene didaktične in specialno-pedagoške pristope, samooceno strokovne pripravljenosti učiteljev, zaznane ovire pri izvajanju programa ter njihove potrebe po dodatni podpori in izobraževanju.

Teoretični del naloge je osvetlil temeljne značilnosti programa NIS, cilje in načela njegovega izvajanja ter vlogo učitelja pri delu z učenci z učnimi in razvojnimi posebnostmi. Pregled strokovne literature je pokazal, da so individualizacija, diferenciacija, strukturiran pouk, uporaba konkretnih in multisenzornih metod ter sodelovanje strokovnih služb ključni dejavniki uspešnosti programa NIS. Ti poudarki so predstavljali izhodišče za empirično raziskavo.

Empirični del raziskave je potrdil, da učitelji v praksi v veliki meri sledijo teoretičnim izhodiščem in ciljem programa NIS. Rezultati so pokazali, da pri pouku najpogosteje uporabljajo prilagojena učna gradiva, individualizirane učne načrte ter različne specialno-pedagoške metode, ki omogočajo aktivno in konkretno učenje. Učitelji svojo strokovno pripravljenost za delo v programu NIS ocenjujejo razmeroma visoko in izražajo zadovoljstvo z učnim napredkom ter socialnim razvojem učencev.

Kljub pozitivnim ugotovitvam raziskava razkriva tudi številne izzive pri izvajanju programa. Med najpomembnejšimi ovirami učitelji izpostavljajo pomanjkanje

ustreznih didaktičnih gradiv, časovne obremenitve zaradi obsežne dokumentacije ter nezadostno sistemsko in finančno podporo. Posebej se je pokazala potreba po več strokovnega mentorstva, redni superviziji in praktično usmerjenih oblikah izobraževanja, ki bi učiteljem omogočale nadaljnji strokovni razvoj in razbremenitev pri delu.

Raziskava je potrdila tudi pomen podporne šolske klime in sodelovanja med učitelji, strokovnimi službami in vodstvom šole, ki pomembno prispevajo k uspešnemu izvajanju programa NIS. Kot področje za izboljšave se je izkazalo tudi sodelovanje s starši, saj je bila ta komponenta ocenjena nekoliko nižje, kar nakazuje potrebo po krepitvi partnerskega odnosa med šolo in družino.

Na podlagi ugotovitev lahko zaključimo, da je prilagojeni program z nižjim izobraževalnim standardom strokovno utemeljen in učinkovit, vendar njegova kakovost v veliki meri temelji na osebni zavzetosti in strokovnosti učiteljev. Za dolgoročno kakovostno in trajnostno izvajanje programa pa so nujne izboljšave na sistemski ravni, predvsem na področju materialnih pogojev, strokovne podpore in organizacije dela.

Raziskovalna naloga kljub omejitvam, povezanih z velikostjo vzorca in uporabo kvantitativne metode, ponuja pomemben vpogled v prakso izvajanja programa NIS in lahko služi kot izhodišče za nadaljnje raziskave ter za oblikovanje konkretnih ukrepov za izboljšanje izobraževalne prakse. Prispevek naloge se kaže predvsem v poudarjanju glasu učiteljev, ki so ključni nosilci kakovostnega izvajanja programa NIS, ter v osvetlitvi področij, kjer so spremembe najbolj potrebne za dobrobit učencev z nižjim izobraževalnim standardom.

Nadalje je treba poudariti, da ugotovitve raziskave odpirajo tudi širša vprašanja o položaju prilagojenih izobraževalnih programov v slovenskem šolskem sistemu. Program NIS kljub svoji pomembni vlogi pogosto ostaja manj viden del izobraževalne politike, kar se odraža v omejenih materialnih virih, pomanjkanju sistematične podpore in neenotni praksi med posameznimi šolami. Raziskava kaže, da kakovost izvajanja programa ni vedno enako zagotovljena, temveč je v veliki meri odvisna od

posamezne šole, razpoložljivih pogojev in osebne angažiranosti učiteljev. To odpira vprašanje pravičnosti in enakih možnosti za vse učence, vključene v program NIS.

Pomemben vidik, ki ga raziskava izpostavlja, je tudi čustvena in psihološka obremenitev učiteljev, ki delajo v programu NIS. Delo z učenci s posebnimi potrebami zahteva visoko stopnjo empatije, potrpežljivosti in prilagodljivosti, hkrati pa prinaša številne nepredvidljive situacije in čustveno zahtevne izzive. Učitelji so pogosto postavljeni v vlogo, ki presega zgolj pedagoško delo, saj prevzemajo tudi podporno, vzgojno in včasih celo terapevtsko funkcijo. Brez ustrezne sistemske podpore lahko to vodi v občutke preobremenjenosti, izgorelosti in zmanjšane profesionalne učinkovitosti.

Zato je smiselno razmisliti o večjem poudarku na skrbi za dobrobit učiteljev, ki izvajajo program NIS. Redna supervizija, možnost refleksije lastnega dela ter kolegialna podpora bi morali postati stalni del šolske prakse in ne zgolj občasna izjema. Učitelji, ki se čutijo strokovno in čustveno podprte, lažje ohranjajo visoko raven motivacije, profesionalnosti in zavzetosti, kar se neposredno odraža tudi v kakovosti pouka in napredku učencev.

Raziskava odpira tudi razmislek o nadaljnjem strokovnem razvoju učiteljev. Čeprav večina sodelujočih učiteljev svojo strokovno pripravljenost ocenjuje kot dobro, so jasno izrazili potrebo po dodatnih, predvsem praktično naravnanih oblikah izobraževanja. To vključuje usposabljanja, ki so usmerjena v konkretne primere iz prakse, delo z vedenjskimi in čustvenimi težavami, uporabo sodobnih didaktičnih pripomočkov ter razvoj funkcionalnih in življenjskih spretnosti učencev. Takšna izobraževanja bi morala biti dostopna, redna in vsebinsko prilagojena realnim potrebam učiteljev v programu NIS.

Strokovnega razvoja učiteljev je pomembno izpostaviti tudi vlogo šolskega vodstva in izobraževalne politike. Vodstva šol imajo ključno vlogo pri ustvarjanju pogojev za kakovostno izvajanje programa, saj s svojimi odločitvami vplivajo na organizacijo dela, razporeditev kadrov, dostop do virov in podporo strokovnemu razvoju zaposlenih. Na sistemski ravni pa bi bilo smiselno razmisliti o dodatnih

normativih in smernicah, ki bi jasneje opredelile pogoje za izvajanje programa NIS ter zagotovile večjo enotnost in kakovost prakse.

Nenazadnje raziskava opozarja tudi na pomen nadaljnjega raziskovanja področja NIS. Prihodnje raziskave bi lahko vključile tudi perspektive drugih deležnikov, kot so starši, učenci, svetovalni delavci in vodstva šol, ter uporabile kvalitativne metode, ki bi omogočile globlje razumevanje izkušenj in potreb v praksi. Takšen celostni pristop bi lahko pomembno prispeval k razvoju programa NIS in k oblikovanju bolj vključujočega in pravičnega izobraževalnega sistema.

Sklepno lahko poudarimo, da program NIS predstavlja pomemben steber inkluzivnega izobraževanja, ki učencem z nižjim izobraževalnim standardom omogoča razvoj znanj, spretnosti in kompetenc za čim bolj samostojno in kakovostno življenje. Raziskava jasno kaže, da so učitelji ključni nosilci uspešnega izvajanja programa, zato mora biti njihova strokovna, organizacijska in čustvena podpora prednostna naloga izobraževalnega sistema. Le z usklajenim delovanjem vseh deležnikov bo mogoče zagotoviti, da bo program NIS dolgoročno ohranil svojo kakovost in uresničeval svoje temeljno poslanstvo v dobrobit učencev.

10. VIRI IN LITERATURA

American Psychological Association. (2020). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). Washington, DC: APA.

Batarelo Kokić, I., in Dooly, M. (2017). Teachers' identity construction in inclusive classrooms. *European Journal of Special Needs Education*, 32(3), 370–385. <https://doi.org/10.1080/08856257.2017.1332028>

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: Theory and applications* (4th ed.). Los Angeles, CA: Sage.

European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2022). *Inclusive education policies in Europe*.

Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). London: Sage.

Flaker, V. (2010). *Razvoj posebne pedagogike in inkluzije v slovenskem prostoru*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Florjančič, A. (2018). *Funkcionalna pismenost oseb, ki so zaključile prilagojeni program z nižjim izobraževalnim standardom* [Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani]. Repozitorij UL. <https://repozitorij.uni-lj.si/>

Kavkler, M. (2011). *Motnje v duševnem razvoju in posebne potrebe v šoli*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Kavkler, M., in Velikonja, M. (2020). Učenci s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje: izzivi in priložnosti. *Revija za elementarno izobraževanje*, 13(4), 415–430.

Košir, K., in Tement, S. (2014). Vedenjske in čustvene težave v razredu: vloga učitelja. *Psihološka obzorja*, 23(2), 67–81.

Kroflič, R. (2012). *Vzgoja za odgovornost v inkluzivni družbi*. Ljubljana: Znanstvena založba FF.

Magajna, L. (2015). Kognitivni značilnosti otrok z motnjami v duševnem razvoju. V: M. Musek Lešnik (ur.), *Psihologija otrok s posebnimi potrebami*, 85–102. Ljubljana: Znanstvena založba FF.

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije. (n.d.). Prilagojeni program z nižjim izobraževalnim standardom. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/PP_z_NIS.pdf

Spletni vir: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718>

Spletni

vir:

<https://www.european-agency.org/resources/publications/inclusive-education-policies-europe>

Spletni

vir:

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/PP_z_NIS.pdf

UNESCO. (2020). Inclusion in education: Key principles and practices. Paris: UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/>

11. PRILOGE

11. 1 Vprašalnik za vzgojitelje

PRILOGE

Spoštovani,

sem Simona Kovačič in pripravljam raziskovalno nalogo z naslovom: »Izvajanje prilagojenega programa z nižjim izobraževalnim standardom: stališča, izkušnje in potrebe učiteljev«.

Namen raziskave je preučiti prakse, zaznave in potrebe učiteljev, ki izvajate prilagojeni program z nižjim izobraževalnim standardom (NIS) v slovenskih osnovnih šolah. Vaši odgovori bodo omogočili vpogled v dejansko stanje na terenu ter prispevali k oblikovanju priporočil za nadaljnji razvoj strokovne podpore in izboljšanje pogojev dela.

Vljudno vas prosim, da si vzamete nekaj minut časa in izpolnite spodnji vprašalnik. Prosim, da odgovarjate čim bolj iskreno in skladno z vašimi izkušnjami.

Vprašalnik je popolnoma anonimen, podatki pa bodo uporabljeni izključno za namene raziskovalne naloge. Rezultati bodo analizirani na skupinski ravni, brez možnosti identifikacije posameznika ali šole.

Izpolnjevanje vprašalnika traja približno 10 minut.

S sodelovanjem v raziskavi prostovoljno soglašate z obdelavo podatkov za raziskovalne namene. Če se z udeležbo ne strinjate, vprašalnika ne izpolnjujte.

Za vaš čas, trud in prispevek k raziskavi se vam iskreno zahvaljujem. Lepo vas pozdravljam,

Simona Kovačič

Spol:

moški

ženska

Starostna skupina:

do 30 let

od 30 do 39 let

od 40 do 49 let

od 50 do 59 let

od 60 let

Število let poučevanja (skupne izkušnje):

do 3 let

od 3 do 5 let

od 6 do 10 let

od 11 do 20 let

več kot 21 let

Koliko let delate z učenci v NIS?

Do 1 leta

Od 1 do 2 leti

Od 3 do 5 let

Od 6 do 10 let

Več kot 10 let

Najvišja stopnja izobrazbe:

visoka šola / dipl. v pedagoški smeri

univerzitetna stopnja

magisterij

doktorat

drugo

Imate specialno-pedagoško izobrazbo/dodatne certifikate za delo v NIS?

Da

Ne

Vrste zaposlitve / delovnega mesta (označite vse, kar velja):

Možnih je več odgovorov

učitelj v rednem predmetnem pouku z vključevanjem NIS učencev

učitelj z neposrednim izvajanjem NIS v ločeni skupini

specialni pedagog / pomočnik učitelja

drugo:

METODA   POUKA   IN   UPORABA   GRADIV

Navodilo: za vsako trditev ocenite, v kolikšni meri se strinjate ali v kolikšni meri velja za vašo prakso (1 = Nikakor / Zelo redko, 2 = Redko, 3 = Občasno, 4 = Pogosto, 5 = Vedno).

	1 (nikakor / zelo redko)	2 (redko)	3 (občasno)	4 (pogosto)	5 (vedno)
Pri pouku NIS redno uporabljam individualizirane učne načrte.					
Pri pouku uporabljam modificirane učne vsebine (poenostavljene/razčlenjene naloge).					
Uporabljam vizualne pripomočke (sheme, sličice, kartice) za podporo učencem NIS.					
Vključujem multisenzorne metode (igranje vlog, praktične dejavnosti, manipulativni materiali).					
Uporabljam prilagojeno gradivo (delovni listi,					

prilagojene naloge) pripravljeno posebej za NIS.					
Sodelujem s pomočniki učiteljev ali drugimi strokovnimi delavci pri izvedbi učnih ur za NIS.					
Pri izvajanju uporabljam digitalna orodja (učne aplikacije, interaktivne vaje).					
Redno ocenjujem napredek učencev NIS z uporabo prilagojenih meril in ocen.					
Skupinske dejavnosti prilagajam tako, da so učencem NIS dostopne in vključujoče.					
Menim, da so učna gradiva, ki jih imam na razpolago, zadostna za učinkovito delo z NIS.					

STROKOVNA

PRIPRAVLJENOST

(SAMOOCENA)

Navodilo: za vsako trditev ocenite, v kolikšni meri se strinjate ali v kolikšni meri velja za vašo prakso (1 = popolnoma se ne strinjam / zelo nizka samozavest, 2 = se ne strinjam / nizka samozavest, 3 = niti se ne strinjam niti se strinjam / srednja samozavest, 4 = se strinjam / visoka samozavest, 5 = popolnoma se strinjam / zelo visoka samozavest).

	1 (popolnoma se ne strinjam / zelo nizka samozavest)	2 (se ne strinjam / nizka samozavest)	3 (niti se ne strinjam niti se strinjam / srednja samozavest)	4 (se strinjam / visoka samozavest)	5 (popolnoma se strinjam / zelo visoka samozavest)
Imam dovolj strokovnega znanja za učinkovito delo z učenci NIS.					
Zaupam svojim sposobnostim za prilagajanje učnih ciljev potrebam učencev					

NIS.					
Poznam učinkovite specialno - pedagoške metode za delo z NIS.					
Obvladam tehnike za vodenje vedenjskih in motivacijskih izzivov pri NIS učencih.					
Redno se udeležujem strokovnih izobraževanj, povezanih z NIS.					
Imam dostop do strokovnega mentorstva					

a ali supervizij e glede dela z NIS.					
Sem zadovolje n/a z lastno strokovno pripravlje nostjo za delo v NIS.					

OVIRE IN POGOJI PRI IZVAJANJU PROGRAMA NIS
 Navodilo: za vsako trditev ocenite, v kolikšni meri se strinjate ali v kolikšni meri
 velja za vašo prakso (1 = brez ovire / zelo dobro, 2 = majhna ovira / dobro, 3 =
 zmerna ovira / srednje, 4 = velika ovira / slabo, 5 = zelo velika ovira / zelo slabo).

	1 (brez ovire / zelo dobro)	2 (majhna ovira / dobro)	3 (zmerna ovira / srednje)	4 (velika ovira / slabo)	5 (zelo velika ovira / zelo slabo)
Prostor (učilnice, ločeni prostori) je ustrezen za izvajanje NIS.					
Število učencev v skupini					

omogoča učinkovito delo z NIS.					
Imamo dovolj učnih in didaktičnih pripomočkov za delo z NIS.					
Organizacijska podpora šole (vodenje, urniki, administracija) omogoča izvajanje NIS.					
Finančna sredstva (za gradiva, dodatno osebje, opremo) so zadostna.					
Sodelovanje s strokovnimi službami (specialni pedagog., logoped, šolski psiholog) je zadostno in pravočasno.					
Časovne obremenitve (priprava					

gradiv, dokumentacija) otežujejo kakovostno izvajanje NIS.					
Vzdušje in kultura šole podpirata vključevanje učencev NIS.					

POTREBE PO PODPORI IN DODATNEM IZOBRAŽEVANJU

Navdilo: za vsako trditev ocenite, v kolikšni meri se strinjate ali v kolikšni meri velja za vašo prakso (1 = ni pomembno, 2 = malo pomembno, 3 = zmerno pomembno, 4 = pomembno, 5 = zelo pomembno).

	1 (ni pomembno)	2 (malo pomembno)	3 (zmerno pomembno)	4 (pomembno)	5 (zelo pomembno)
Potrebuje več didaktičnih gradiv posebej pripravljenih za NIS.					
Potrebuje več praktičnih delavnic in					

usposabljanje o specialnih pedagoških metodah .					
Potrebujem redno supervizijo / mentorstvo pri delu z NIS.					
Potrebujem boljše sodelovanje in hitrejši odziv strokovnih služb.					
Potrebujem dostop do konkretnih primerov dobre					

<p>prakse in izmenjav e izkušenj z drugimi učitelji.</p>					
<p>Potrebuj em več časa za individua lno delo s učenci NIS (manjše ure/več pomoči).</p>					
<p>Potrebuj em tehnično podporo (digitaln a orodja, oprema) za delo z NIS.</p>					

ZAZNAVANJE UČINKOVITOSTI PROGRAMA IN ZADOVOLJSTVA

Navodilo: za vsako trditev ocenite, v kolikšni meri se strinjate ali v kolikšni meri velja za vašo prakso (1 = zelo nezadovoljen / zelo neučinkovito, 2 = nezadovoljen / neučinkovito, 3 = neopredeljen / niti zadovoljivo niti učinkovito, 4 = zadovoljen / učinkovito, 5 = zelo zadovoljen / zelo učinkovito).

	1 (zelo nezadovoljen / zelo neučinkovito)	2 (nezadovoljen / neučinkovito)	3 (neopredeljen / niti zadovoljivo niti učinkovito)	4 (zadovoljen / učinkovito)	5 (zelo zadovoljen / zelo učinkovito)
Menim, da program NIS v naši šoli dosega zastavljene cilje glede učnega napredka učencev.					
Starševsko sodelovanje pri izvajanju NIS je zadovoljivo.					

jivo.					
Splošno sem zadovoljen/a z rezultati dela pri učencih NIS.					
Vidim pozitivne spremembe pri učencih, ki obiskujejo NIS (znanje, socialne veščine).					

Katere tri metode ali pristope pri delu z NIS se vam zdijo najbolj učinkovite? (kratko navedite)

Katere so po vašem mnenju tri največje ovire pri uspešnem izvajanju NIS v vaši šoli?

Katere konkretne ukrepe bi predlagali za izboljšanje izvajanja NIS (do tri predloge)?

Zaključek

Odgovorili ste na vsa vprašanja v tej anketi. Hvala za sodelovanje.